

Operace československých zpravodajských služeb na státních hranicích po roce 1948

› Martin Pulec

Státní hranice České republiky s Německem a Rakouskem probíhají mnohde pustými lesními a horskými masivy, dodnes cesta k nim vede často liduprázdnými oblastmi. Nejinak tomu bylo i v poválečné době. Česko-německé a česko-rakouské pomezí osídlené zejména německým obyvatelstvem bylo krátce po porážce Německa v druhé světové válce vylidněno, ať už divokými nebo organizovanými odsuny, horalé a zemědělci žijící v bezprostřední blízkosti hranic na rozkazy k odsunu mnohdy ani nečekali a odstěhovali se za hranice sami.

Na místa, kde žili němečtí dřevorubci zemědělci, skláři, ale i pašeráci, přišli čeští financové a příslušníci pohraničních útvarů SNB společně s civilními obyvateli, kteří se stěhovali do vyliďňujícího se pohraničí. Nejen Češi, ale i Slováci a reemigranti z Rumunska, Volyně, Rakouska, apod. obýdlovali opuštěná stavení v českém pohraničí, zejména na hranicích se sovětskou okupační zónou v Německu (s pozdější NDR), méně pak oblasti ostatní. Již v poválečné době tak vznikala na Šumavě, v Českém lese a na jižní Moravě pustá území.

Vyhlášení hraničního pásma v roce 1950 a zakázaného pásma v roce 1951 podél západních hranic tento stav zpečetilo. Obyvatelstvo žijící v bezprostřední blízkosti hraniční čáry (do vzdálenosti 3–5 km od hranic) bylo vystěhováno, zanechané objekty byly určeny k demolici (pokud nesloužily pohraničním nebo vojenským silám), v území do 15 km od hranic byla přijata taková opatření, která výrazně omezovala a usměrňovala život v hraničním pásmu. Postavení drátěného zátarasu v roce 1951 pak stávající situaci završilo.

I když příhraniční území bylo operační zónou především ozbrojených pohraničních složek, k hranicím často dojížděli příslušníci československých zpravodajských služeb, aby zde prováděli „operace“ – a právě na operace na státních hranicích zaměříme další pozornost.

*„Za operaci na státní hranici se považuje vysílání, jakož i přijímání zahraničních agentů neb jiná činnost související s přechodem státních hranic osobami, které mají splnit operativní úkol.“*¹ Takto definuje operaci na státních hranicích tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti z roku 1952. Tento rozkaz byl zřejmě první směrnici, která

1 Archiv Bezpečnostních složek (dále ABS), TRMNB (Tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti) č. 98, 1952.

operace na hranicích upravovala a dávala jim „legální“ charakter. Bylo by mylné se domnívat, že vysílání a přijímání agentů přes „zelenou“ hranici se začalo až rokem vydání výše zmíněného rozkazu. Československé zpravodajské služby „civilní“ (tzn. pracující v rezortu ministerstva vnitra), vojenské a později i zpravodajská služba Pohraniční stráže (dále PS), jejich rozvědné i kontrarozvědné součásti využívaly služeb agentů vysílaných tajně přes hranice již od roku 1945, respektive od roku 1950–1951 v případech zpravodajské služby PS.

Operace – jako vysílání agentů do zahraničí, přijímání agentů ze zahraničí (československých nebo zahraničních státních příslušníků), schůzky s nimi v blízkosti státní hranice, obsluha mrtvých schránek u hranic apod. – byly po roce 1945 stále častější. S největší pravděpodobností probíhaly tak, že operativní pracovník, který schůzku prováděl, navázal osobní kontakt s velitelem pohraničního útvaru SNB organizujícím v daném úseku vlastní ostrahu hranic a dohodl s ním odkrytí toho úseku hranice, kde se měla „akce“ konat. S velitelem pohraničního útvaru současně dohodl zajištění volné přístupové cesty k hranicím a volné ústupové cesty od hranic. Kontakt s velitelem pohraničního útvaru navazoval operativní pracovník buď na základě osobní známosti, nebo prostřednictvím svých nadřízených.

Provádění pohraničních operací se stávalo stále častější, zvláště pak po roce 1948. Na hranicích byl současně utužován pohraniční režim, ministerstvo vnitra se snažilo navýšit počty příslušníků pohraničních útvarů. Z tohoto důvodu vznikla v roce 1949 Pohraniční stráž sloučením Finanční stráže a pohraničních útvarů SNB, v roce 1950 pak prvním posílením profesionálních útvarů PS vojáky základní služby a v roce 1951 „*zaujetím nové sestavy PS*“, což znamenalo redislokaci útvarů provádějících faktickou ostrahu hranic a jejich masivní doplnění vojáky základní služby.

Od roku 1951 zastávali pohraničníci z povolání v PS pouze velitelské funkce, vlastní hlídkovou službu konali jen pohraničníci základní služby. „*Zaujetím nové sestavy*“ v roce 1951 se zvýšil počet pohraničníků z asi 5000 na zhruba 17 000 a započala stavba trojstěnného zátarasu, která pak rychlým tempem pokračovala. Za této situace, kdy bylo na přístupových cestách k hranici, v týlu rot a u zátarasu umísťováno daleko více hlídek než doposud a docházelo k velké fluktuaci velitelského kádru PS, bylo dosavadní provádění pohraničních operací stále obtížnější. Velitelé PS se stali mnohem sebevědomější. Nechtěli nadále hrát roli „bezpečnostních pracovníků druhé kategorie“, kteří mají rezignovat na vlastní nařízení (vstup do hraničního pásma bez povolenky nebyl přípustný ani pro příslušníky SNB a armády) a při pohraničních operacích „smějí pouze nepřekážet“, tzn. jsou povinni odkrytí přístupy a požadovaný úsek státních hranic. Brzy se začaly množit stížnosti „operativců“ vnitra a armády na revnivost ze strany Pohraniční stráže, na průtahy při zajišťování prostoru pro operace a na úkony prováděné PS vůči zpravodajcům (např. legitimování orgánů a agentů,

2 Výpověď Augustina Webera: „*K tomu chci ještě uvést, že teprve po této události [po vraždě Kollmana] se udělal pořádek pokud jde o činnost zpravodajských orgánů na státní hranici. Avšak před →*

evidence apod.), které mohly dekonspirovat jak příslušníky, tak i agenty, kteří se akcí účastnili.

Po odhalení vražd agentů spáchaných během operací na státních hranicích² (viz dále) se situace stala neúnosnou. Na konci roku 1951 se tedy sešli zástupci Státní bezpečnosti (dále StB), PS a zpravodajských služeb armády, aby se dohodli na formě operací na státních hranicích, která by byla přijatelná pro všechny zúčastněné strany. Výsledkem vzájemných porad byla dohoda zformulovaná v Tajném rozkaze ministra národní bezpečnosti vydaném v polovině roku 1952. Ten stanovil formu provádění zpravodajských akcí na státní hranici.

Podle tohoto rozkazu mohli nadále provádět akce na státní hranici jen ti zpravodajci, kteří byli pro práci s „*přeshraničními*“ agenty určeni, operace mohli provádět jen v přidělených úsecích jednotlivých brigád PS a byli osobně známi veliteli brigády, náčelníku štábu brigády nebo náčelníkovi zpravodajského oddělení brigády. Zpravodajec, který hodlal „*přeshraniční akci*“ provést, musel osmačtyřicet hodin před jejím provedením předložit veliteli příslušné pohraniční brigády písemnou žádost o povolení akce. V případě nebezpečí z prodlení byl velitel brigády povinen vyřídit žádost i v době kratší než osmačtyřicet hodin. Velitel pohraniční brigády sám určil další osoby oprávněné povolení podepisovat. Žádost o povolení operace musela obsahovat:

- a) Jméno a číslo služebního průkazu příslušníka řídícího operaci.
- b) Den, dobu trvání a přesné vyznačení prostoru operace.
- c) Počet dalších zúčastněných osob na operaci a počet osob při návratu z operace.

Na základě předložené žádosti vyhotovil velitel brigády nebo jiný pověřený příslušník dvě písemná povolení k provedení akce. Pokud nebylo možné provést akci v požadovaném prostoru, doporučil funkcionář brigády prostor jiný. Obě povolení obsahovala:

- a) Počet osob účastnících se akce. Ten se zpravidla lišil při zahájení a při ukončení akce v případě, že šlo o vysílání agenta do zahraničí nebo naopak přijímání agenta ze zahraničí. Proto byla vydávána povolení dvě – s různým počtem osob účastnících se akce; první pro příjezd ke hranici, druhé pro návrat od hranice.
- b) Formulí, že osoby, na které se vztahuje povolení, nesmí být perlustrovány.
- c) Hodinu, přesně stanovenou cestu ke státní hranici a místo, na kterém se velitel příslušné rotý (popřípadě jeho zástupce) připojí k osobám provádějícím akci.
- d) Datum, podpis velitele brigády, kulaté razítko pohraniční brigády a jmenování akce. Pojmenování akce bylo na povolence napsáno vždy smluvnou řečí: „*Dozor nad lesní prací*“ apod.

Pro pražské příslušníky zpravodajských jednotek vydávalo povolení k pohraničním operacím pražské velitelství PS; poté vydalo součinnostní pokyny příslušným

---

→ *touto událostí pořádek nebyl, zpravodajští orgány se si na státní hranici prakticky dělali, co chtěli, od orgánů Pohraniční stráže bylo toliko požadováno, aby úsek státních hranic uvolnili od hlídek PS pro akci, ze strany PS byly tyto akce zpravodajců nekontrolovatelné.*“

pohraničním jednotkám. Ihned po předání povolení k provedení zpravodajské akce, vydal oprávněný funkcionář pohraniční brigády rozkaz k zajištění operace veliteli té pohraniční roty, kde se měla akce odehrát. V rozkaze bylo uvedeno jméno velitele akce, doba a místo schůzky s ním a úkoly pro velitele rotu vyplývající z provádění pohraniční operace.

Velitel příslušné pohraniční roty nařídil nejméně šestatřicet hodin před zahájením akce pozorování protilehlého území místu operace ze skryté pozorovatelný. To mělo odhalit například případné soustředění cizích ozbrojených sil, zvýšený pohyb civilistů (například při lesních nebo zemědělských pracích na místě akce). Velitel dále upravil plán střežení pohraničního úseku rotu tak, aby místo pohraniční akce a přístupy k němu zůstaly neobsazeny hlídkami. Přístupovou cestu na místo akce zvolil tak, aby agent viděl co nejméně z prostředků ostrahy hranic, jako je rozmístění hlídek, umístění pozorovatelů, budovy pohraničních útvarů, apod.

Po provedení výše popsaných příprav k akci se velitel rotu nebo jeho zástupce sešel na určeném místě v určený čas s velitelem akce, zkontroloval jeho povolení, služební průkaz a počet osob účastnících se akce. Poté mu sdělil poznatky z protilehlého úseku hranic zjištěné skrytým pozorováním. V případě, že zjistil okolnosti, které by mohly zhatit zdárný průběh operace, navrhl veliteli její zastavení. Zastavena však mohla být až po souhlasu velitele akce; nesouhlasil-li, byla operace provedena na zodpovědnost zpravodajského důstojníka. Velitel (zástupce velitele) rotu pak doprovodil celou skupinu na místo akce, tam zaujal připravené místo k pozorování a ozbrojenému zajišťování operace. Vlastnímu „jednání“ však přítomen nebyl. V případě očekávání agenta ze zahraničí, pozoroval velitel pohraniční rotu společně se zpravodajskými orgány protilehlé území hodinu před jeho očekávaným příchodem. V případě vysílání agenta do zahraničí, zůstali zpravodajci společně s velitelem rotu na místě opět hodinu po jeho přechodu. Po ukončení akce se zamaskovaly stopy po pohybu přes a v blízkosti hraniční čáry, a od hranic odešli všichni stejnou cestou, jakou k nim přišli. Velitel rotu pak nařídil střežení místa akce hlídkou po dobu šest hodin.

Pohraniční operace měly často tu formu, že přijatého agenta ze zahraničí odvezli zpravodajci do vnitrozemí na výslech a do čtyřiaadvaceti hodin ho pak vrátili přes místo jeho příchodu zpět do zahraničí. Hlídka, která místo příchodu agenta pozorovala, byla odvelena hodinu před plánovaným příchodem agenta s doprovodem. Akce směly být prováděny pouze v bezprostřední blízkosti hranice, aby se zamezilo volnému pohybu agenta v hraničním a zakázaném pásmu. Z konspiračních důvodů bylo zakázáno „*provádět zpravodajské výsledky agentů*“ na pohraničních útvarech.

Po skončení operace, vrátil zpravodajský orgán veliteli rotu povolenku s potvrzením o provedení akce. Velitel rotu pak vypracoval hlášení o průběhu operace pro velitele brigády a společně s povolením je odeslal veliteli brigády jako přísně tajný spis. Na pohraniční rotě tak nezůstala o provedení zpravodajské akce žádná zmínka; její provedení zůstávalo skryto i pro ostatní příslušníky rotu.

V případě, že agent přišel ze zahraničí na schůzku s velkým zpožděním nebo bez předchozí domluvy, byl instruován tak, aby se na výzvu pohraniční hlídky ihned

zastavil, nechal se zatknout a předvést na pohraniční útvar, aniž by prozradil, že pracuje ve prospěch československých zpravodajských orgánů. Po předvedení k veliteli pohraničního útvaru mu sdělil heslo, funkční místo a jméno a číslo telefonu svého „řídícího orgánu“. Tyto skutečnosti měl sdělit pouze veliteli pohraniční roty, který při tomto zjištění u něho provedl osobní prohlídku, přičemž mu odebral jen zbraň, vše ostatní mu ponechal. Velitel roty s agentem nesepisoval protokol, neměl právo se seznamovat ani s písemnostmi a doklady, které měl agent u sebe. Poté uvědomil zpravodajského orgánu brigády, u kterého si vyžádal eskortu (při tom však z konspiračních důvodů nesdělil, že jde o agenta československé tajné služby). Do příchodu eskorty byl agent uvězněn na pohraniční rotě jako každý zadržený „narušitel“. Po dopravení agenta na velitelství brigády, hlásil zpravodajský důstojník brigády případ veliteli pohraniční brigády a uvědomil heslem příslušného „řídícího orgánu“, aby si agenta převzal.

O dva roky později (1954) vydali ministr vnitra a ministr národní obrany formou rozkazu³ nové směrnice upravující operace na státních hranicích. Tyto směrnice charakterizují operace na státních hranicích jako „všechna opatření zpravodajských orgánů spojená s přechodem nebo přepravou agentů přes státní hranici. K těmto opatřením patří: přijetí agenta ze zahraničí, přeprava agenta za hranice, vybírání schránek na našem území v zakázaném pásmu s vědomím pohraničních orgánů, vyhledávání a průzkum nových hraničních přechodů, speciální operace k odkrytí jakéhokoliv úseku hranice za účelem zabezpečení skrytého přechodu přes hranici určitým agentům nebo speciálním skupinám.“⁴

Operace na státních hranicích měl nadále schvalovat nejprve náčelník operativní správy, jejíž referenti hodlali akci provést. K žádosti o schválení akce předkládali operativci plán akce, ve kterém bylo uvedeno:

- a) datum, místo provedení, charakter a smluvené označení operace,
- b) doba předcházejícího pozorování prostoru přepravy nebo přijetí agenta, tento průzkum před akcí prováděla Pohraniční stráž,
- c) plán příchodu operativních pracovníků k místu přepravy nebo přijetí agenta;
- d) způsob příchodu agenta k místu provedení operace,
- e) opatření k bojovému zabezpečení operace (silami PS),
- f) určení místa přijetí a místa vyslechnutí zahraničního agenta, který se má dostavit ke schůzce,
- g) způsob a trasa přepravy agenta zpět na hranici,
- h) opatření pro pozorování terénu na území cizího státu po přepravě agenta,
- ch) opatření k materiálnímu zabezpečení operace – zde se uvádělo mj. byl-li agent ozbrojen, vybaven radiostanicí apod.

3 ABS, TRMV (Tajný rozkaz ministra vnitra) č. 125, 1954.

4 Tamtéž.

Tento plán předložil náčelník operativní správy ministrovi vnitra nebo náměstkovi ministra vnitra pro Pohraniční stráž ke schválení. Praxe schvalování operací na státních hranicích byla záhy změněna Rozkazem ministra vnitra. K provedení operace již nebyl nutný souhlas ministra vnitra nebo jeho náměstka pro PS. Postačil souhlas náčelníků správ ministerstva vnitra (které prováděly rozvědné operace), souhlas náčelníků krajských správ ministerstva vnitra (u operací příslušníků jejich správ) a souhlas velitelů pohraničních brigád (v případě zpravodajských operací příslušníků zpravodajských oddělení příslušných pohraničních brigád).

Po schválení plánu akce se obrátil náčelník operativní správy nebo jeho zástupce na velitele PS nebo opět na jeho zástupce, kterému nejpozději šestatřicet hodin před plánovaným zahájením akce předložil schválený plán operace. V případě nebezpečí z prodlení, lhůta nemusela být dodržena, nesměla být však kratší než dvanáct hodin. Na základě schváleného plánu akce vydal odpovědný funkcionář (náčelník Hlavní správy PS, náčelník štábu Hlavní správy PS nebo náčelník zpravodajského odboru Hlavní správy PS) propustku k provedení pohraniční operace. Velitelství PS mělo právo v případě zjištění komplikací navrhnout místní i časový přesun operace, bylo zakázáno provádět během čtyřiaadvaceti hodin více než jednu akci v úseku jedné rot. Na propustce byla pohraniční akce maskována legendou – např. *„vykonání technických nebo zemědělských prací v blízkosti hranic“*. Propustka dále obsahovala počet osob účastnících se těchto „prací“; počet osob se uváděl vždy pro počátek a pro konec operace. (Viz příloha)

V souvislosti s výše uvedenou změnou schvalování plánů pohraničních operací u ministra vnitra, nepostupovali již náčelníci krajských správ ministerstva vnitra své plány operací na velitelství PS, ale veliteli pohraniční brigády. Vedení operativní správy pak vydalo plán a propustku k provedení akce pověřenému příslušníkovi, který se s těmito dokumenty dostavil nejméně čtyři hodiny před zahájením operace k veliteli příslušné pohraniční brigády. Ten určil zpravodajského důstojníka, který *„operativce“* doprovodil k veliteli pohraniční rot, v jehož úseku měla akce probíhat. Souběžně vydal velitel brigády rozkaz veliteli příslušné pohraniční rot, aby provedl zajištění operace. Velitel pohraniční roty o vydaném rozkaze informoval svého velitele pohraničního praporu a zajistil vojskové pozorování protilehlého úseku hranic, ve kterém se měla akce odehrávat.

Ve stanovený den (nejméně dvě hodiny před operací) se na smluveném místě sešel velitel rot s účastníky akce, doprovázenými zpravodajským důstojníkem brigády nebo praporu. I jemu byla předložena propustka společně se služebním průkazem velitele akce. Zpravodajskému důstojníkovi pak velitel pohraniční roty sdělil výsledky pozorování místa akce a provedená opatření k zajištění operace. Na základě těchto okolností velitel operace rozhodl o provedení akce. Velitel pohraniční roty pak doprovodil celou skupinu ke státním hranicím a z určeného místa akci pozoroval; nesměl se však účastnit *„vlastního jednání“*. Vysílání agenta přes hranici prováděl operativní pracovník ze skrytého místa v blízkosti hranice poté, co se přesvědčil, že protilehlý prostor hranic je volný. Místo, kde agent přešel hranici, pak pozoroval další hodinu.

Při příchodu tajného spolupracovníka ze zahraničí se měl agent hlásit operativnímu pracovníkovi, který ho na hranici očekával smluveným heslem. Jednání s agenty přijatým ze zahraničí už nesmělo probíhat v blízkosti hranic ve „volném prostoru“. Výslech se konal kupříkladu v konspiračních bytech ve vnitrozemí, nebo v krytu či jiném objektu v hraničním pásmu. Pro pohyb agenta v hraničním pásmu byla stanovena trasa, která se vyhýbala vojenským objektům, objektům Pohraniční stráže a stanovištím hlídek. Agent se nesměl pohybovat v hraničním pásmu bez doprovodu operativního pracovníka a důstojníka Pohraniční stráže, výjimkou byly zvláštní zpravodajské kombinace. Operace měla být utajena před ostatními příslušníky PS, agent neměl získat žádné poznatky o ostraze hranic.

Ukončení operace hlásil velitel roty svému veliteli praporu, kterému odevzdal povolení k provedení operace na státních hranicích. Na povoleních vyznačil provedení akce. O akci nesměl být na pohraničních rotách činěn žádný záznam.

Oproti dosavadní praxi měl velitel roty oprávnění zakázat nebo zastavit akci v těchto případech:

- a) špatná příprava akce;
- b) jestliže získal zprávy o připravované provokaci na protilehlém území;
- c) jestliže se některý z účastníků akce dopouštěl takové činnosti, která by mohla akci zmařit nebo která by mohla způsobit konflikt na státní hranici;
- d) při pokusu o přechod nebo při přechodu hranice jiné osoby než vysílaného agenta.

Příchod agenta ze zahraničí na neočekávanou schůzku se již zdůrazňoval jako krajně nevhodný. Podle směrnic vydaných v roce 1954 měl být agent instruován tak, že měl přijít pokud možno v denní době a úzkostlivě dbát výzev a rozkazů hlídky, která ho bude zatýkat. Své poslání měl sdělit až veliteli pohraniční roty, na kterou byl eskortován. Na rotě měl agent požádat velitele roty o rozhovor o samotě, při kterém mu sdělil své poslání a kontakt na svého řídicího důstojníka. Velitel roty pak smluvenou řečí tuto skutečnost oznámil veliteli brigády, ten pak vyslal zpravodajského důstojníka brigády k převzetí agenta. Agent, který byl do té doby uvězněn na rotě jako narušitel, byl pak zpravodajským orgánem pohraniční brigády odevzdán příslušnému operativnímu důstojníkovi nebo odvezen na velitelství brigády při zachování přísných konspiračních opatření. Agent byl odevzdán i se všemi materiály, které byly u něho nalezeny; tyto materiály se na pohraniční rotě neprohlížely.

V lednu 1964 vydal ministr vnitra Lubomír Štrougal nové směrnice upravující operace na státních hranicích.⁵ V definici „operace na hranicích“, uvedené ve směrnících, se nově objevuje „provádění signalizace a rádiového spojení v zakázaném pásmu“. Proces schvalování operace zůstal v podstatě nezměněn, pouze operace prováděné zpravodajskými složkami armády schvaloval náměstek ministra vnitra. Plány plánovaných operací se předkládaly Pohraniční stráži minimálně s desetidenním

5 ABS, RMV č. 7, 1964.

předstihem, přičemž měly obsahovat i náhradní termíny pro provedení akcí. Pohraniční stráž měla právo akci nepovolit, ovšem musela operativní správě, žádající o povolení, uvést závažné důvody, které uskutečnění operace brání.

Na velitelství Pohraniční stráže byl nově sestaven přehled úseků hranic používaných k operacím zpravodajskými složkami, přičemž každá zpravodajská služba měla vyhrazeny své úseky. Používání úseku jinou zpravodajskou složkou, než které byl úsek vyhrazen, bylo možné jen se souhlasem služby, jíž byl tento úsek vyhrazen.

Další zásady pro „uskutečnění akce na hranicích“ zůstaly v podstatě totožné, pouze po skončení akce učinil záznam o provedení operace na propustku příslušník, který celou akci řídil.

Dílčí inovace byly stanoveny také pro případ, kdy agent přišel ze zahraničí neočekávaně. Každý agent přecházející hranice byl upozorněn na krajní nebezpečí, kterému se vystavuje, když přechází hranice do Československa v noci, dále mu byl vydán přísný zákaz překonávání drátěného zátarasu. Každý agent měl pro případ neočekávaného příchodu ze zahraničí určeno jednak místo, kde měl hranici překročit, a jednak heslo, které oznámil veliteli pohraniční roty, na kterou byl po svém zadržení odveden. Velitel roty toto heslo telefonicky sdělil veliteli brigády. Na velitelství brigád byl veden soupis hesel, který prostřednictvím velitelství PS předaly operativní správy používající k operacím na státních hranicích úseky příslušných brigád. U každého hesla byl uveden řídící důstojník zadržovaného agenta a způsob jeho nejrychlejšího vyrozumění. Po vyrozumění operativní správy byl zadržený agent eskortován zpravodajským důstojníkem velitelství pohraniční brigády na dohodnuté místo, kde byl i s osobními věcmi předán svému řídícímu orgánu nebo jeho zástupci.

Poslední směrnice, která upravovala „provádění operací na státní hranici“ vydal ministr vnitra Jaromír Obzina v roce 1973.⁶ Tato směrnice přinesla oproti dosavadní praxi pouze dílčí změny (např. byly změněny lhůty předkládání plánů akcí, operací se museli účastnit nejméně dva příslušníci zpravodajské služby, která akci prováděla apod.) Platnost směrnice trvala až do roku 1991.

V další části textu je uvedeno několik konkrétních případů ilustrujících průběh operací na státní hranici, včetně zmatků, dekonspirací a tragédií, které s sebou přinesly – Karel Dufek, George Nirschl, Štefan Kollman, Alois Huber, Jan Potonec či další neznámí agenti. Případy jsou řazeny chronologicky.

---

6 ABS, RMV č. 60, 1973.

Vysazení agenta pod krytím – běžná operace

Prvním případem ilustrujeme poměrně běžnou akci, během které byl zřejmě vysazen agent do zahraničí. Jako krycí legenda byla pro něho mj. použita i střelba, která měla vzbudit dojem přestřelky na hranicích mezi „prchajícím“ agentem a pohraničníky. Tento případ je z období, kdy zpravodajské operace na státních hranicích nebyly dosud upraveny žádnými směrnicemi. Tehdejší hlášení velitelství praporu PS Znojmo určeného pražskému velitelství PS uvádí:

„Hlásím, že dne 6. 11. 1949 o 17 hod. kontrolovala hlídka PS útvaru Sedlec vrch. stázm. Emanuel Pelínek a vrch. strážm. Bohumil Kříž na silnici Valtice–Úvaly, okres Mikulov, v obvodu PS útvaru Sedlec dvě osobní auta pozn. zn. M-BM 1163 a M-BM 4879, ve kterých podle předložených dokladů (sl. průkazů) byli příslušníci BV StB Brno. Jeden z příslušníků StB hlídce prohlásil, že jedou za vesnici za hřbitov obce Úvaly, okres Mikulov, a to na rozcestí polních cest směřujících ke státní hranici a dále na obec Steinbrunn v Rakousku.

Asi za 10 minut se opět přísl. SNB vraceli zpět a byli hlídkou PS útvaru opět kontrolováni. Příslušník StB sedící v osobním autě pozn. zn. M-BM 1163 hlídce řekl, že se ještě oba vrátí kolem 18.30 hod. a podotkli dále, že v případě, že hlídka PS uslyší střelbu, aby po příčině nepátrala, že tuto bude provádět hlídka StB, avšak z jakých příčin bude hlídka StB střílet, hlídce PS útvaru neudali.

Hlídka PS útvaru se odebrala ihned ke státní hranici, kde zalehla u polní cesty v případě, že by se někdo pokusil o přechod státních hranic nebo státní hranice přecházel z Rakouska do ČSR.

O 18.45 hod. uslyšela hlídka PS, že v prostoru hřbitova u obce Úvaly, okres Mikulov bylo vystřeleno asi 15 ran z pistolí. Podle hlášení hlídky PS útvaru provedli tuto střelbu pravděpodobně příslušníci KV StB z Brna, kteří se v toto místo vrátili a pak po střelbě odejeli směrem k Valticím, okres Mikulov.

K tomu hlásím, že v tomto případě se jednalo pravděpodobně o agenta orgánů StB Brno, kterého tito v těchto shora uvedených místech vysazovali na druhou stranu do Rakouska. Zbraně ze strany orgánů StB bylo použito jen fingovaně, aby konfident v Rakousku byl přijat bez obtíží a případně u rak. bezpečnostních orgánů vzbudil dojem, že je u nás pronásledován a při přestoupení státních hranic bylo proti němu použito střelné zbraně.

Hlášení o případu předkládám jako tajné pro informaci pouze tamnímu velitelství.“⁷

7 ABS, f. Pohraniční útvary SNB (PS), k. 115.

Konec „ideového“ agenta

Karel Dufek se narodil 14. září 1928 ve Vídni, kde žil se svými rodiči a sestrou až do roku 1945. Během války pracoval v továrně na výrobu papíru; za války byl vyšetřován gestapem pro podezření ze sabotáže. Poté pracoval v papírnictví jako prodavač. Po válce se, jako řada dalších krajanů, s celou rodinou repatrioval a usadil nejprve v Opatově u Třebíče, poté v Podhradí u Znojma a nakonec v Lodhéřově u Jindřichova Hradce.

Karel Dufek začal studovat reálku v Prachaticích, studia však nedokončil, snad z finančních důvodů, prý chtěl studovat i Vyšší školu politickou v Praze. Aby zlepšil svou finanční situaci, pašoval od poloviny roku 1947 přes hranici cigarety.⁸

Po změně politických poměrů v únoru 1948 zanechal studia a uprchl do Německa. Toto si alespoň mysleli jeho známí a místní úředníci v Prachaticích. Ve skutečnosti byl Karel Dufek získán zpravodajským důstojníkem prachatického vojenského útvaru 8828 pro spolupráci a vysazen do zahraničí, aby sbíral informace týkající se emigrace.⁹

S jakými konkrétními úkoly byl do Německa vyslán, se nepodařilo zjistit, stejně jako se nepodařilo zjistit další podrobnosti z jeho života v tomto období. Rodiče si mysleli, že studia opustil kvůli místu placeného funkcionáře ČSM. V letech 1948 až 1950 navštívil svou rodinu pouze jednou nebo dvakrát, Dufkovi příbuzní, žijící ve Vídni, psali v roce 1949 jeho rodičům, že je Karel navštívil, a téhož roku před Vánoci telefonoval matce z Prahy a poslal jí peníze. Naposledy psal domů v roce 1950. V dopise sděloval, že si našel dobře placené místo v Chebu. Jako svou adresu uvedl poštovní přihrádku na chebské poště, z ní se však dopisy vrátily jeho matce zpět. V posudcích z místa bydliště v Prachaticích stálo, že Karel Dufek žil „*nezřízeným způsobem života*“.

Jestli byla hlavním motivem jeho spolupráce s orgány vojenského zpravodajství touha po penězích a dobrodružství, anebo spolupracoval skutečně z „ideových“ důvodů, tzn. aby sloužil novému režimu, či byl zaverbován vydíráním na základě kompromitujících materiálů, není rovněž jasné. Z kusého hodnocení pouze vyplývá, že Karel Dufek vedený jako „ideový agent“, plnil své úkoly poměrně svědomitě. Na druhou stranu je rovněž zřejmé, že si k odměnám za přinesené zprávy přilepšoval i pašováním cigaret. Při podobné soukromé cestě v říjnu 1948 byl zatčen pohraniční hlídkou útvaru České Žleby a odevzdán prachatickému velitelství StB k potrestání. Zakrátko byl však propuštěn po společné žádosti zpravodajského důstojníka prachatického útvaru a zpravodajského důstojníka příslušné divize, kteří svou žádost zdůvodnili tím, že Karel Dufek plní v Německu důležité úkoly.¹⁰

Pravděpodobně v roce 1949 převzala Dufka k řízení přímo pražská centrála vojenského zpravodajství, která ho na počátku téhož roku opět vyslala do Německa, aby

8 ABS, Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-704 MV.

9 ABS, Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-2854 ČB.

10 ABS, f. Ústředna Státní bezpečnosti (dále 305), sign. 305-44-7.

získával zprávy v utečeneckých táborech. Dufek nosil povšechné zprávy, např. o rozporech mezi „Prchalovci“ a „Benešovci“, zprávy o nově příchozích do tábora, přinášel emigrantské časopisy apod. Se svým řídicím orgánem se scházel zpravidla přibližně dvakrát až třikrát do měsíce v konspiračním bytě v Chebu. Na schůzce dostával úkoly k prohloubení a upřesnění zpráv, odměnu za přinesené zprávy, a kolem půlnoci býval odvezen na hranice s Německem.¹¹

V tomto roce se pravděpodobně stal agentem pracujícím pro obě strany. O této skutečnosti hovoří fakt, že v únoru byl Dufek v Rakousku zadržen četnictvem s padělanými doklady a materiály, které údajně ukazovaly na spolupráci se CIC.¹² U zatčeného Dufka našli rakouští policisté písemnosti, kde měl poznamenány špiónážní úkoly, které měl plnit v ČSR. Dufek měl získat vojenské, hospodářské a politické informace.

Z vojenské oblasti měl získat zprávy o dislokaci, početních stavech, stavu výzbroje a výstroje a kádrového obsazení velitelského sboru útvarů SNB a armády na Slovensku.

Špiónážní úkoly z hospodářské oblasti se týkaly zpráv o plnění měsíčních plánů, detailů hospodářských plánů, stavu železných a mobilních zásob v průmyslových podnicích, výroby vojenského materiálu apod.

Z politické oblasti zajímaly CIC informace o organizaci a personálním složení vedení Ústřední rady odborů, Revolučního odborového hnutí, Komunistické strany Slovenska a postoje ostatních politických stran ke KSČ. Kromě toho byly u Dufka nalezeny kontaktní adresy do ČSR.

I když byl Karel Dufek v Rakousku odsouzen k měsíčnímu vězení pouze za padělání úřední listiny a u soudu a v policejních protokolech, nejsou materiály CIC nijak zmiňovány, informátoři československé rozvědky v řadách rakouské policie na Dufka své řídicí orgány neprodleně upozornili. Tak se stalo, že Karel Dufek byl po propuštění z vězení v St. Poeltenu „označen“ na městské ulici spolupracovníkem československé tajné služby, jejími pracovníky unesen a předán československým bezpečnostním úřadům. Po zjištění, že Dufek je spolupracovníkem vojenské rozvědky, předaly ho příslušným armádním úřadům.¹³

Z dochovaných archivních materiálů nevyplývá, zdali Karel Dufek kontaktoval CIC na rozkaz svého řídicího důstojníka, nebo zdali to byla jeho osobní iniciativa myšlená nezištně či prospěchářsky. I když se přikláním k poslední variantě, faktem zůstává, že Dufek své kontakty s CIC po krátkém věznění na Hlavním štábu vysvětlil, a opět odjíždí plnit rozvědné úkoly do Německa, opět se zaměřením na získávání zpráv o československé emigraci v utečeneckých táborech.

V dalším průběhu roku 1949 nebo v první polovině roku 1950 získal Dufek pro plnění svých špiónážních úkolů tři pomocníky – Jaromíra Borka, svou milenkou Hanni

11 ABS, Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-704 MV, podsv. 2, s. 2.

12 ABS, f. 305, sign. 305-353-13.

13 Tamtéž.

Prokeschovou a Jana Noska. S posledně jmenovaným unesli, nebo vylákali, zpět do Československa dalšího agenta vojenské rozvědky Gustava Palduse, který „přeběhl“ a začal spolupracovat s CIC.¹⁴

Z této doby je již známý Dufkův řídicí důstojník. V první polovině roku 1950 jím byl štktpt. Vasil Valo, který ho koncem července předal npor. Bohuslavu Horkovi. I v této době působil Dufek v táboře Valka, avšak zakrátko po únosu Palduse byl v táboře jako spolupracovník československé tajné služby dekonspirován a okolnostmi donucen k útěku z Německa. Proto se Dufek společně s Hanni Prokeschovou objevili jedné zářijové noci roku 1950 v Chebu v zuboženém stavu a nechali se dobrovolně zatknout StB.

Npor. Horka společně s Houskou, dalším důstojníkem vojenské rozvědky, který spolupracoval při úkolování Karla Dufka, vyzvedli oba odhalené agenty z vazby v Chebu a podle rozhodnutí velení je odvezli na přechodový kanál do Rakouska a vysadili je k plnění zpravodajských úkolů. Zde se měli v americké zóně přihlásit jako političtí uprchlíci a sbírat zprávy o ostatních emigrantech v táboře. Na první schůzku s řídicím orgánem se k trati u Mikulova dostavili Dufek a Prokeschová na konci září roku 1950. Zadané úkoly prý splnili „*vcelku dobře*“, s odměnou a s úkoly k prohloubení zpráv byli odesláni zpět do Rakouska.¹⁵

Na další schůzku v říjnu 1950 se dostavil Dufek sám a jeho řídicí orgán npor. Horka (společně se svým pomocníkem npor. Oldřichem Hájkem, který byl nově přidělen k rozvědnému oddělení a u Horky byl místo Housky na zapracování) projevil nad přinesenými zprávami nespokojenost. Horka zadal Dufkovi další úkoly a po stanovení termínu příští schůzky na první prosincový den se rozešli. Na tuto příští schůzku měl Dufek přivést svého spolupracovníka Jaromíra Borka k instrukcím, dále měl zjistit konkrétní údaje k vlastní zprávě týkající se nevyjasněného případu přechodu hranic, a kontaktovat osobu z exilové skupiny sociální demokracie ve Vídni, která pomáhala uprchlíkům do Rakouska a měla udržovat spojení s brněnskou organizací sociální demokracie. Jako poslední úkol dostal Karel Dufek prověřit několik adres ve Vídni a zjistit styky osob na uvedených adresách.

Ve večerních hodinách dne 1. prosince 1950 přijel osobní automobil s označením Krátký film Praha na velitelství pohraniční čety Stálky. Nevystoupili z něho však filmaři, ale zpravodajští důstojníci npor. Bohuslav Horka, npor. Oldřich Hájek a řidič staršina Karel Valenta, všichni oblečení v civilním oděvu. Požádali velitele čety Karla Mikoláše o doprovod na místo schůzky s agentem Dufkem, kterého měli v úmyslu

14 ABS, Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-704 MV, podsv. 2, s. 2. Palduse vyslal do utečeneckého tábora Valka v Norimberku tentýž řídicí orgán který „obsluhoval“ Dufka. Dufek ho do Valky osobně přivedl. Paldus se po zatčení v Chebu pokusil ve věznici StB o sebevraždu oběšením, stráž ho však odřízla a zachránila. V motáku, který na něm vylákal spolupracovník StB, označuje adresátovi v utečeneckém táboře Karla Dufka za zrádce a varuje před ním.

15 Tamtéž.

odvést k výsledku do konspiračního bytu v bývalé celnici v Šafově. Asi po půlhodinovém marném čekání na Dufka, požádal Horka velícího příslušníka PS, aby agenta, který se bude pravděpodobně hlásit v nočních hodinách v budově čtyř PS, prohledali a zajistili do jejich ranního příjezdu. Zpravodajci pak odjeli do konspiračního bytu, kde přespali.

Druhý den v osm hodin ráno přijeli opět na velitelství čtyř PS ve Stálkách, kde na ně již čekal velitel Karel Mikoláš a sdělil jim, že Dufek se ohlásil na četě kolem půlnoci. Současně Mikoláš zpravodajcům předal věci, které odebral Dufkovi při osobní prohlídce, s dovětkem: „*že má u sebe podezřelý materiál a že se mu to nějak nelíbí*“. Dufkovi, který zatím spal zamčený ve skladišti kožichů, přinesli snídani a poté ho odvezli do konspiračního bytu v Šafově. Mezitím Horka prohlédl písemnosti zabavené Dufkovi a jeho pozornost upoutaly dva dny stará jízdenka do Salzburgu, strojem napsaný seznam úkolů, který Dufek dostal na poslední schůzce s Horkou, bílko potvrzení za práci a adresy neznámých osob.

Oba důstojníci vyslýchali Dufka celé dopoledne, aby zjistili, že opět nepřinesl žádné konkrétní zprávy. Řidič „Krátkého filmu“ Karel Valenta se zabýval topením, nošením vody a podobně a výsledku se neúčastnil. Npor. Horka dále požadoval vysvětlení, co Dufek dělal v části Rakouska, kde vůbec neměl být, proč měl u sebe i přes přísný zákaz sepsané zpravodajské úkoly a komu patří adresy, které u něho byly nalezeny. Nic z toho nedovedl Dufek uspokojivě vysvětlit, údajně se vykrucoval, odpovídal neochotně a drze, byl brunátný a nervózně kouřil. Po tomto jednání se při obědě Karel Dufek tázal npor. Horky, jakou hodnotu prý mu dají, až toho jednou nechá.¹⁶

Po obědě, který jim přivezli z pohraniční roty Stálky, pokračoval ve výsledku npor. Hájek, který za zavřenými dveřmi „kolegovi“ Horkovi vyčítal shovívavý přístup k agentovi. Hájek po Dufkovi požadoval, aby popsal svou činnost od jejich poslední schůzky až do 1. prosince 1950. Toto vyústilo až ke slovní srážce, při které se Hájek rozzuřil a nadával Dufkovi do lumpů a syčáků. Výslech skončil tak, že rozzuřený Hájek odešel z místnosti se slovy, že by mu nejraději „jednu vrazil“. Oba důstojníci, frustrovaní ze svého nadřízeného, který jim opakovaně vyčítal neschopnost, se radili, jak Dufka za nečinnost potrestat.¹⁷

Přitom npor. Horka s odkazem na podezřelou listinu, které byly u Dufka nalezeny, poukázal na možnost, že Dufek pravděpodobně začal pracovat pro některou ze

16 Tamtéž, s. 4. K jízdence do Salzburgu Dufek uvedl, že ji dostal, a když nedovedl říci od koho, tak sdělil, že ji našel. Ke strojem psaným zpravodajským úkolům řekl, že se ve veřejné písmárně učil psát na stroji, a o adresách prohlásil, že jsou to adresy jeho známých.

17 Tamtéž, s. 98: „*Tehdy jsme jednali pod dojmem zoufalství z toho, že zase se nám práce nedaří a přijedeme do Prahy s prázdnou. Že nám bude pplk. Lepší vyčítat, že utrácíme peníze a benzin. Já jsem v něm [v Dufkovi] viděl třídního nepřítele proto, že jsme jej podezřívali, že pracuje s Američany a že, jak jsme z výsledku schůzek poznali, že zase nic nedělal a jenom sliboval, že příště něco donese.*“

západních zpravodajských služeb a nyní, že „*hraje na obě strany*“. Hájek se s názorem Horky ztotožnil a oba se shodli na tom, „*že to je dubler a že je vodí za nos*“.¹⁸

Pozdě odpoledne odjeli Horka, Hájek, Dufek a Valenta na velitelství čtyř Pohraniční stráž ve Stálcách. Valenta zůstal společně s Karlem Dufkem ve voze, Hájek a Horka odešli oznámit veliteli ukončení „vytěžování agenta“. V kanceláři byl kromě staršiny Karla Mikoláše i jeho zástupce, staršina Ladislav Panáček. Všichni společně začali hovořit o agentovi, přičemž Horka pohraničníkům řekl, že Dufek je podle všeho agent dubler, který přestal pracovat pro Československo, a nyní že ho asi odveze do Prahy, kde ho nechá zavřít. Dále dodal, že by celý případ nejdříve vyřešil likvidaci agenta dublera, tak jak to slyšel od svého nadřízeného mjr. Kalfuse, podle kterého bylo zastřelení zradivšího spolupracovníka v poválečných letech poměrně běžnou praxí; o takto provedené likvidaci však prý nesměl nikdo vědět.¹⁹

Na to oba pohraničníci – Mikoláš a Panáček, jimž zpravodajci zřejmě imponovali, se poněkud fanfarónsky nabídli, že zrádce klidně zlikvidují s tím, že rezervní náboje mají a že už si dlouho nevystřelili. Když zpravodajci (Hájek s Horkou) nabídku přijali, pohraničníci začali „couvat“, že akci nelze provést bez vědomí zpravodajského důstojníka znojemského praporu PS, tzv. „*orgána preventivní služby*“ (OPS) Vlastimila Procházky, a doporučili jim, aby nejprve zajeli přímo za ním. Horka souhlasil, pohraničníkům řekl, aby se zatím na akci připravili a společně s Hájkem, Valentou a Dufkem odjel do Znojma. Po odjezdu zpravodajců šli zřejmě oba staršinové po své další práci a o věc se již nezajímali.

Cestou do Znojma nechal Horka zastavit a pod záminkou vykonání tělesné potřeby se oba důstojníci vojenské rozvědky naposledy radili, zdali mají Dufka zastřelit nebo odvést do Prahy, aby se ho pokusili uvěznit. Dohady uzavřeli shodou na Hájkově názoru, že Dufek je lump a že si nic jiného než zastřelit, nezaslouží.

Ve Znojmě vyhledali Vlastimila Procházku (OPS), kterého informovali o svém úmyslu zavraždit agenta, kterého podezírali ze zrady. Procházka se zastřelením Karla Dufka souhlasil a poradil jim, aby zastřelení provedli tak, aby to vypadalo jako „*zastřelení osoby při nedovoleném pokusu o přechod hranic*“. K provedení akce nabídl Hájkovi a Horkovi své podřízené a dále jim poradil, aby akci projednali i s důstojníkem operačního oddělení znojemského praporu PS Kadlčíkem, který bude případ vyšetřovat a o zastřelení poté vypracuje pro nadřízené velitelství patřičně upravenou zprávu. Již během tohoto jednání sám telefonicky informoval Kadlčíka o připravované „akci“. Když na Procházkovu nabídku npor. Horka řekl, že agenta zastřelí Mikoláš a Panáček z čtyř PS Stálky, pokrčil Procházka rameny a pouze jim vzkázal, aby mu zaslali o události krátkou zprávu. Po tomto jednání odjel Procházka do Silůvek ke své rodině a zpravodajci zpět do Stálek.

18 Tamtéž.

19 ABS, Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-704 MV, s. 11.

Zde, zřejmě poněkud překvapeným staršinům Mikolášovi a Panáčkovi (kteří podle všeho nepočítali s tím, že zamýšlenou vraždu hodlají vojenští zpravodajci opravdu provést) sdělili, že od „všemocného“ Procházky získali souhlas k zastřelení Karla Dufka v jejich úseku státních hranic. Když se to Mikoláš s Panáčkem dozvěděli, telefonovali svému nadřízenému, veliteli roty Miroslavu Zezulovi do Vranova, od kterého rovněž požadovali souhlas k zastřelení Dufka. Zanedlouho po telefonátu přijel z Vranova velitel roty Miroslav Zezula i se svým zástupcem pro věci politické, staršinou Jiřím Šubrtem, aby věc rozhodli na místě. Poté, co Horka s Hájkem vykreslili Dufka jako „dvojího agenta“ a třídního nepřítele a zdůraznili nutnost jeho likvidace, souhlasili velitel roty a jeho zástupce s tím, aby vraždu Mikoláš s Panáčkem provedli. Oba pohraničníky povzbudili slovy o „*vlasteneckém činu*“, o „*nutné věci*“ a o tom, že „*každý musí někdy ukázat, co v něm je*“.²⁰

Velitel roty a jeho zástupce odjeli opět do Vranova a Mikoláš s Panáčkem šli sehnat náboje do samopalů. Pohraničníci se dále vyzbrojili několika granáty, jak měli ve zvyku, když kontrolovali výkon služby hlídek.

Mezitím se oba zpravodajci shodli na tom, že Karlu Dufkovi „vyplatí odměnu“, aby nevytušil jejich záměr. Když byli oba pohraničníci připraveni a vyzbrojeni, přišel Horka k autu, ve kterém seděl Dufek s Valentou, a se slovy: „*Tady mi to, Honzo* [krycí jméno Dufka – pozn. aut.], *podepiš a půjdem*“, mu vyplatil odměnu. Celá skupina v pořadí Horka, Dufek, Mikoláš, Panáček a Hájek se hned poté vypravila k hranicím. Na poslední chvíli se k nim přidal Valenta, který uprosil npor. Horku, aby mohl být u „*likvidace agenta*“.

Postupovali mlčky a ztěžka po rozmoklé a blátivé cestě, jen Dufek se opakovaně ptal, kdy má opět přijít na schůzku. Horka mu řekl, ať přijde, až splní úkoly, které mu dal již na říjnové schůzce. Všichni ve tmě klopýtali ke kótě 473, když Horka asi po deseti minutách chůze uklouzl a zůstal ležet na zemi. Pohraničníci pochopili smluvený signál, odstrčili Hájka stranou z cesty a současně spustili palbu ze samopalů. (Snad Panáček vystřelil o zlomek vteřiny dříve.) Dufek, který se po Horkově pádu otočil směrem k němu, byl ze vzdálenosti pěti kroků zasažen do boku, břicha, prsou a končetin. Při střelbě se obrátil směrem k vrahům, vykřikl, padl k zemi a chroptěl. Vzápětí k němu přistoupil staršina Karel Mikoláš a opětovně do něho střelil z bezprostřední blízkosti, aby ho umlčel. Poté vojáci požádali pohraničníky, aby si mohli vystřelit ze samopalů ČZ vzor 23, které znali pouze z doslechu a ze kterých ještě nestříleli. Horka a Valenta pozvedli vražedné zbraně a vystřelili salvu do vzduchu; když uchopil samopal Hájek, zásobník byl již prázdný.

Hájek a Horka se pak sehnuli k mrtvému a prohledali ho. Odebrali Karlu Dufkovi veškeré věci, které měl u sebe. Oněch tisíc šilinků, které od nich dostal před několika minutami jako „odměnu“, našli až s pomocí jednoho z pohraničníků. Na zpáteční

cestě si pohraničníci stěžovali, že mrtvého budou muset dopravit na rotu, zašít do pytle a někde zakopat, a že to bude v tomto blátě „*pěkná práce*“.²¹

Ze Stálek pak zpravodajci odjeli do Znojma, kde se ubytovali v hotelu na náměstí. Během cesty se Horka, který zřejmě pociťoval výčitky svědomí, pokoušel několikrát ospravedlnit čin před svými kolegy, ti ale neměli nejmenší chuť věc rozebírat.²²

Ve Znojmě zničil Horka první část dokladů a dalších písemností, které našel u Dufka, zbytek zničil druhý den cestou do Prahy. Věci zničil údajně proto, aby zamezil identifikaci mrtvého a proto, že u sebe nechtěl mít nic, co by mu připomínalo zavražděného. Peníze, které před vraždou agentovi vyplatil, odevzdal později Hájkovi, aby je dal jako prémie jinému agentovi.²³

Po zničení zbytků věcí se Horka s Hájkem domluvili, že případ zamlčí. O několik dní později oba vypracovali hlášení o jednání s Karlem Dufkem. To vyličili jako běžnou schůzku, na příští jednání měl Dufek přijít po splnění zadaných úkolů.

Pohraničník staršina Karel Mikoláš po návratu na četbu telefonicky ohlásil nadřízené rotě Pohraniční strážě „*zastřelení neznámé osoby při pokusu o narušení hranic*“. Pohraničníci pak vzali terénní vůz a odvezli Dufkovo mrtvé tělo na velitelství roty PS do Vranova. Zde zastřeleného nechali v garáži, jeho prsten, na který zpravodajci při prohlídce zapomněli, odevzdali dozorčímu rotě.

Hned druhý den ráno přijel na vranovskou rotu operační důstojník znojemského praporu PS Vojtěch Kadlčík a nařídil, aby mrtvého převezli do márnice, kde ještě tentýž den provedl obvodní lékař pitvu „*neznámého*“. Pitvajícím lékařem, který zastupoval nepřítomného soudního lékaře, se zdály okolnosti zastřelení podezřelého, protože bylo zřejmé, že oněch dvaadvacet zásahů muselo být vystřeleno z bezprostřední blízkosti. Navíc se podřekl jeden z přítomných pohraničníků podřízených Procházkovi (OPS), že mrtvého zná.²⁴

21 Tamtéž, s. 115, s. 224. Po činu, během zpáteční cesty, údajně Panáček pronesl, že „*ta kurva to má již hotové*“ a dobíral si Mikoláše, že „*se třese jako sulc*“. Také údajně vyslovil lítost nad prostřeleným Dufkovým kabátem a jeho vlněnou šálou. Obě věci by se mu prý hodily. Podobného názoru byl i voják PS Foch, který prý po zastřeleném Dufkovi nosil šálu a polobotky.

22 Tamtéž, s. 10. „*Během cesty jsem řekl, že jsme udělali dobře, že v pozdější době by si na nás mohl Dufek někde s někým počkat a odprásknout nás. Na to Hájek řekl, abych o tom nemluvil a abych na to zapomněl, což mi několikrát opakoval, když jsem se k tomu vracel.*“

23 Tamtéž, s. 11.

24 ABS, Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-669 MV, s. 154, s. 211. „*Po návratu Kadlčíka mi tento řekl, že pitvu prováděl civilní lékař, a že moji orgánové jsou volové, jelikož před lékařem jeden z nich řekl, že zastřeleného zná, takže Kadlčík musel toto vhodně zamluvit. [...] Dále řekl, to bylo blbě provedeno, jelikož byl agent zastřelen z blízka a měl moc ran v sobě [...]*“. Podle několika podobných zmínek lze usuzovat, že Karel Dufek přicházel na pohraniční jednotky v tomto úseku jako agent častěji; jiné doklady o tom se však nepodařilo nalézt.

Operační důstojník Vojtěch Kadlčík z Vranova odjel do Stálek, aby sepsal vyšetřovací zprávu pro pražské velitelství. Byl již dopředu informován o skutečném průběhu Dufkova zastřelení a oba skleslé pohraničníky povzbudil tím, že nemaskuje podobnou věc poprvé a zavzpomínal na podobný případ, kdy byl „zastřelen Gajda“, kterého brněnská Státní bezpečnost pomohla vlákat do léčky nastražené společně s Pohraniční stráží. Tehdejší Gajdův vrah byl za svou udatnost povýšen na podporučíka. Jeden z nervózních pohraničníků Kadlčíkovi odsekl, že tuto věc neudělali kvůli povýšení. Ale pak již uklidnění odpovídali na Kadlčíkovy věcné otázky týkající se času, počtu vystřelených nábojů apod. Na základě těchto údajů sestavil Kadlčík zprávu, ve které vraždu Karla Dufka vyličil jako „zastřelení neznámého narušitele hranic“, které proběhlo v souladu s tehdy platnými předpisy. Výpovědi sestavené Kadlčíkem podepsali Mikoláš s Panáčkem tak, jako by je učinili spontánně. Kadlčík se s Panáčkem a Mikolášem rozloučil slovy, že spolehlivým lidem je třeba pomoci, a odjel do Znojma, kde předložil takto zfalšované hlášení k podpisu veliteli znojemského praporu Štěchovi, kterému zároveň sdělil skutečný průběh události. I přes to Štěch hlášení podepsal, věc pouze komentoval tak, „že příště takové hurá akce dělat nebudeme, a pokud budou orgánové z Prahy něco takového požadovat, ať se obrátí na velitelství PS v Praze, které nás o tom musí informovat.“²⁵

Jelikož Kadlčíkovo hlášení nebylo prosté nejasností, vrátilo se z Prahy zpět k doplnění a k přepracování. Nikdo z pražského velitelství se nesnažil prošetřit, proč neznámá osoba měla v sobě dvaadvacet vstřelů hlavně zepředu, když ve výpovědích obou příslušníků PS bylo, že zbraň použili proti prchající osobě. Nad touto skutečností se nepozastavil ani vojenský prokurátor Miroslav Plecháček, který celou věc odložil.

V odpovědi, kterou pražské velitelství zaslalo Pohraniční stráží jako reakci na vyšetřující zprávu stojí:

„[...] příslušníci ve svých výpovědích uvádějí, že použili zbraně tehdy, když se neznámý muž otočil a snažil se uprchnout. Toto tvrzení vyvrací pitevní protokol, kde je zřejmé, že většina zásahů byla zepředu, zatímco se předpokládá, že při střelbě na utíkajícího může být tento zasažen jedině zezadu. Předpokládám, že příslušníci použili zbraň oprávněně a že však z nějakých důvodů neuvedli správně důvod užití zbraně. Doplňnou event. přepracovanou zprávu předložte do 15. 1. 1951.“

Podepsán velitel PS v zastoupení Šmoldas

Kadlčík tedy přepracoval hlášení v tom smyslu, že hlídka PS použila zbraň proti neznámé osobě, která se zřejmě snažila na hlídku – po výzvě k zastavení – zaútočit. Takto přepracované hlášení již pražské velitelství přijalo.²⁶

Jakým způsobem se o vraždě dozvěděly vyšetřující orgány vojenské kontrarozvědky, respektive VVZS, se nepodařilo zjistit. Jisté pouze je, že v roce 1951 hledal na

25 Tamtéž, s. 19.

26 ABS, Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-704 MV, operativní podsvazek, s. 9.

československém zastupitelském úřadě ve Vídni kontakt s řídícím důstojníkem nebo s Karlem Dufkem někdejší jeho pomocník – agent Jaromír Borek. Na zastupitelství však mysleli, že jde o provokaci, a Borkovi kontakt s rezidentem neumožnili. Dále v průběhu roku 1951 přišla do Československa Dufkova milenka a spolupracovnice Prokeschová, kontaktovala příslušníky vojenské rozvědky a jejich prostřednictvím Karla Dufka hledala. A konečně – jeden z podřízených „orgána preventivní služby“ znojemského praporu Vlastimila Procházky – Oldřich Burda šířil zprávu, že neznámý zastřelený byl spolupracovník vojenské rozvědky, kterého na rotě Stálky dobře znali. Toto se dozvěděl operativní důstojník znojemského praporu Kadlčík a požádal Procházku, aby Burdu napomenul.

O případu se nemluvalo; Karel Mikoláš se stal zástupcem velitele roty v Písečné, Ladislav Panáček dálnopisem znojemského praporu a npor. Bohuslav Horka s npor. Oldřichem Hájkem nadále hledali na Znojemsku a mezi železničáři jezdícími do Rakouska (popřípadě mezi jinými zájmovými skupinami občanů) spolupracovnický vojenské rozvědky. V říjnu 1951 postupně navštívila hlavní aktéry námi sledovaného případu skupina důstojníků VVZS a zatkla je.²⁷ Zatčení byli odvezeni do vazby v Ruzyni a po ukončení vyšetřování případu odevzdáni soudu.

Případ projednal dne 28. května 1952 nižší vojenský soud v Praze. Výsledkem hlavního líčení bylo odsouzení:

- *vojenského rozvědčíka Bohuslava Horky za porušení povinnosti veřejného činitele v souběhu s návodem k vraždě k deseti letům odnětí svobody,*
- *vojenského rozvědčíka Oldřicha Hájka za pomoc k vraždě k sedmi letům odnětí svobody,*
- *velitele roty PS Miroslava Zezuly a zástupce velitele roty PS pro věci politické Jiřího Šubrtu za porušení povinnosti veřejného činitele v souběhu s pomocí k vraždě k pěti letům odnětí svobody,*
- *strážmistru PS Karla Mikoláše a Ladislava Panáčka za vraždu k pěti letům odnětí svobody,*

---

27 Zpráva o průběhu zatčení Horky. Horka byl zatčen 13. 10. 1951 v 18. hodin. „Během cesty bylo na něm patrné veliké rozrušení a neustále se dotazoval, zda jeho vina je skutečně velká, že si tenkrát neuvědomil, že dělá nesprávnou věc. Před Ruzyní se vyjádřil, že je veden jako zločinec, a to proto, že mu byla zakryta hodnostní označení.“ ABS, Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-704 MV, podsvazek 2, s. 76. Tamtéž, s. 104: „[...] Jeden orgán? a dva orgány – nové sledovací oddělení byli vysláni do hotelu Axa, kde npor. Hájek t. č. přechodně bydlel. Jelikož npor. Odehnal měl určité znalosti o npor. Hájkovi, bylo rozhodnuto zajet do Litoměřic, kde údajně měl jmenovaný mít milenku. Po dotazu na stanici SNB jsme podle ohlašovací karty zjistili, že se nachází v hotelu u kostela. Za pomoci příslušníka SNB, který nám pomohl vniknout do hotelu, jsme zajistili npor. Hájka, který tam spal se svou milenkou. [...] byl odvezen do Ruzyně [...] po celou dobu se choval klidně, ba až příliš udiveně.“

- *operačního důstojníka PS Vojtěcha Kadlčíka za porušení povinnosti veřejného činitele k pěti letům odnětí svobody,*
- *velitele znojemského praporu PS Františka Štěcha za porušení povinnosti veřejného činitele k šesti měsícům odnětí svobody,*
- *řidiče vojenské rozvědky Karla Valenty za neoznámení trestného činu ke třem měsícům odnětí svobody.*

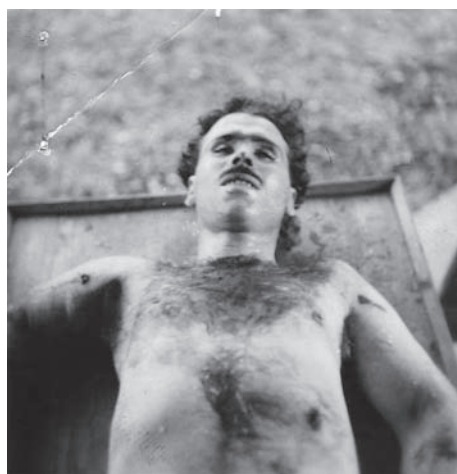
Téměř všichni odsouzení se proti rozsudku odvolali. Vyšší vojenský soud zmírnil tresty pouze Šubrtovi, kterého poslal do vězení na dva roky a Kadlčíkovi, jemuž vyměřil tři roky vězení. Na závěr cituji z výslechového protokolu Karla Mikoláše:

„Dneska plně doznávám, že jsem provedl vraždu. Tenkrát jsem si toho vědom nebyl. Díval jsem se na to tak, že je to špatný člověk, že bere velké peníze za nic, zprávy nedonášá a pracuje pro druhou stranu. Díval jsem se na to tak, že je to lotr, který zasluhuje smrt.“²⁸

Agent Karel Dufek se nedočkal vysoké vojenské hodnosti za práci ve prospěch vojenské zpravodajské služby.

Zdroj: ABS

Operativní pracovník vojenské zpravodajské rozvědky Bohuslav Horka. Zosnoval vraždu agenta Karla Dufka za „*neplnění úkolů a pro podezření ze spolupráce s nepřátelskou zpravodajskou službou*“. Bezprostředním motivem naplánování vraždy byly pravděpodobně Horkovy obavy z nadřízeného, který mu opětovně zdůrazňoval, že nemá požadované pracovní výsledky a pouze „*utrácí peníze dělnické třídy*“ za benzín a za odměny nevýkonným agentů.

Operativní pracovník vojenské rozvědky Oldřich Hájek se účastnil schůzky s agentem Karlem Dufkem. I když byl přidělen k Bohuslavu Horkovi na zapracování, spolurozhodl o zavraždění.

Velitel roty Miroslav Zezula, bezprostřední nadřízený Mikoláše a Panáčka. Zastřelení Dufka schválil a oba pohraničníky před činem povzbudil tím, že „*vykonají vlastenecký čin*“.

Jiří Šubrt, zástupce velitele rot pro věci politické. Tak jako Zezula, vyzval i on oba pohraničníky k zastřelení Karla Dufka. Oba povzbudil slovy, že každý musí jednou ukázat, co v něm je.

Karel Mikoláš, pohraničník, zavraždil dávkou ze samopalů agenta Karla Dufka na přání důstojníka vojenské rozvědky poté, co ho bezprostřední nadřízení ujistili, že zastřelení bude vlasteneckým činem. Když prostřelený Dufek chroptěl na zemi, staršina Mikoláš k němu přistoupil a dalším výstřelem ho „dorazil“.

Staršina Ladislav Panáček, pohraničník, který společně s Mikolášem zavraždil salvou ze samopalů Karla Dufka. Po činu se stal terčem posměchu staršiny Mikoláše, který si z něho utahoval, že se „*třeše jako sulc*“.

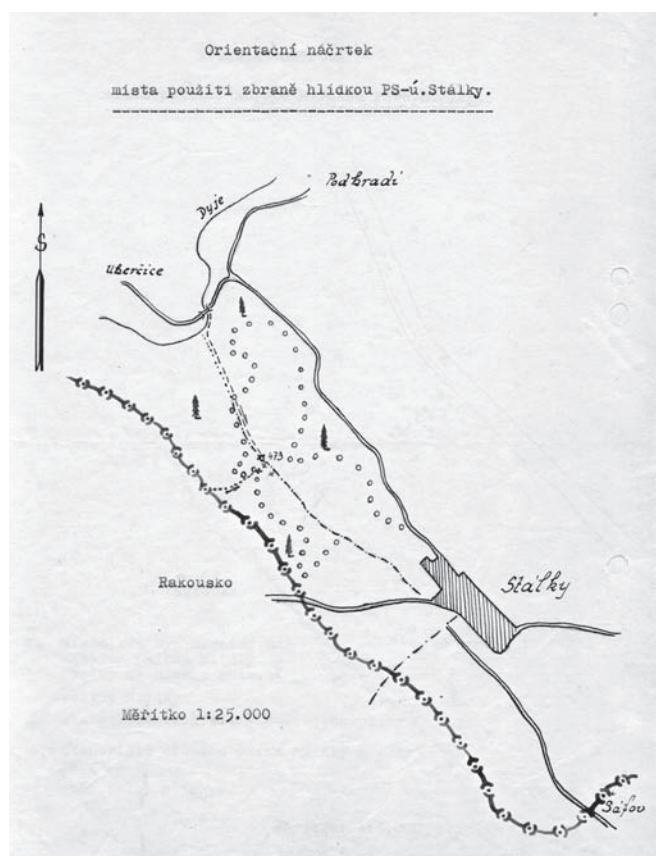
Vojtěch Kadlčík, zkušený praktik, který sloužil už v bezpečnostních složkách první republiky. O případu vypracoval hlášení pro pražské velitelství, kde zastřelení Dufka vylíčil jako „použití zbraně proti neznámé osobě snažící se o nedovolený přechod hranice“. V hlášení uvedl, že zastřelení osoby bylo v souladu s platnými předpisy. Chtěl zastřít skutečnou událost a zajistit vrahům beztrestnost. Pohraničníky Mikoláše i Pánáčka uklidnil, že podobnou věc nedělá poprvé a že je ochoten spolehlivým lidem pomoci. Poukazoval na podobný případ zastřelení Gajdy, po kterém byl vrah povýšen na základě vylhaného hlášení, které rovněž on sám sestavoval.

František Štěch, velitel znojenského praporu. I když věděl o tom, jak se případ skutečně udál, podepsal hlášení, které bylo v příkrém rozporu se skutečností. Vyjádřil se, že se mu podobná „hurá akce“ nelíbila, a až budou příště soudruzi z Prahy něco podobného požadovat, tak ať před tím uvědomí nadřízené velitelství.

Karel Valenta, řidič vojenské rozvědky. Na vraždě se přímo nepodílel, ale uprosil nadřízeného, aby mohl být při likvidaci agenta přítomen. Spáchání vraždy neoznámil.

Orientační náčrtek místa použití zbraně hlídkou PS útvar Stálky.

Zdroj fotografií na stranách 20 až 23: ABS, Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-704 MV

Noční hlídka celního asistenta Georgea Nirschla

S půlnocí 3. července 1951 vyrazila ozbrojená hlídka německého celního úřadu (obdoba někdejší československé Finanční stráže) z Hohenbergu na obchůzku hranic. Hlídku, jenž neměla stanovenou trasu střežení, tvořili celní asistenti Popp a George Nirschl. Oba se podle vlastního uvážení nejprve vydali do Pfeifermühle, kde se setkali se svými kolegy Blechsmidem a Müllerem, po krátkém vzájemném rozhovoru šli dále po silnici, která sleduje hranici do Sommerhau, a když cestou nezaznamenali nic pozoruhodného, vrátili se zpět a zaujali hlídkové stanoviště u mostu přes Ohři.

Toto místo se jmenuje Grünstegbrücke a mezi německými „financi“ a pohraničními policisty bylo tehdy známé jako přechodový kanál československých agentů. Rozhodli se proto pro krátkou „čekanou“, s cílem zabránit eventuálnímu vniknutí na území Německa. Usadili se vedle cesty ve vzdálenosti sedmnáct metrů od hranic, Nirschlův služební pes si lehl za ně a všichni v husté tmě naslouchali naprostému tichu.

Zanedlouho uslyšeli od nedalekého Sommerhau opilecký zpěv několika lidí. Celníci se radili, zdali mají pokračovat v obchůzce podél hranic, nakonec na Poppův návrh se rozhodli setrvat na místě a zkontrolovat opilce.

V případě, že by se byli rozhodli jít rozjařilcům v ústřety nebo pokračovat v obchůzce hranic, nestalo by se během jejich služby zřejmě nic mimořádného. Celníci však setrvali na zaujatém místě.

V tu dobu se z československé strany hranice tiše přiblížilo k mostu přes Ohři několik ozbrojených lidí. Ti měli v prostoru Grünstegbrücke provést pohraniční operaci, při které měl agent (pravděpodobně zpravodajské služby Pohraniční stráže) převést další dva agenty na území Bavorska. Z druhého břehu Ohře, z československého území, zajišťoval přechod pohraničník základní služby z pohraniční roty Dubina vojín Jaroslav Kolenský, vyzbrojený samopalem.²⁹

Bylo deset minut před druhou hodinou ranní, kdy se agent převaděč -ml 16-³⁰ následován dalšími dvěma osobami, vydal přes most do Německa. Tichý šelest, který chůzí způsobili, upoutal pozornost německé celní hlídky. Ta vzápětí rozeznela tmavou siluetu muže, jak rychlou chůzí přechází hranici; zbylé dvě osoby pro velkou tmou neviděli.

Nirschl a Popp nechali k sobě neznámého muže přiblížit asi na šest metrů, když na něho zvolali: „*Stij! Policie!*“ Jako odpověď agent vystřelil po hlídce z pistole a začal utíkat zpět na československé území. Za prchajícím bleskurychle vyrazil Nirschlův služební pes, který ho dostihl ještě na mostě, zastavil ho a přitom mu vytrhl z oděvu cíp látky. Vzápětí po výstřelu z pistole spustil palbu ze samopalu vojín Kolenský, který

29 ABS, f. HS PS OSH (Hlavní správa Pohraniční stráže Ochrany státních hranic), bal. A/1, rok 1951, DZM (Denní záznam) ze 4. července 1951.

30 Totožnost agenta se nepodařilo vypátrat; pod značkou -ml 16- je uváděn v denním hlášení Pohraniční služby.

byl asi šest metrů od státní hranice jako zajišťovací hlídka. Vypálil přibližně tři salvy směrem, odkud slyšel hlasy Němců. Po zahájení palby se Němci vrhli na zem a hledali úkryt před střelami na svažitém břehu řeky Ohře. Německá hlídka palbu neopětovala a Nirschl, který se bál o svého psa Berru, ho volal zpět. Ten po chvíli poslechl svého pána a agenta pustil, George Nirschl však netušil, že střely nebyly mířeny na psa...

Když Nirschl poněkud povylezl z úkrytu a díval se po psu, na kterého volal, byl zasažen jednou střelou ze samopalů do prsou a sesul se po svahu. Zděšené volání svého kolegy už zřejmě ani neslyšel. Jeho kolega – celní asistent Popp zaslechl jeho poslední vzdech a pak už obvazoval ránu pouze mrtvému tělu.

Když George Nirschl nejevil známky života, běžel Popp po chvíli do osm set metrů vzdáleného Pfeiffermühle, aby zavolal pomoc. Pes zůstal u mrtvého. Lékař, který se dostavil asi za půl hodiny po telefonátu, konstatoval smrt.

Druhý den ráno se na místo činu, které již v tu chvíli bylo neustále pozorováno z československé strany,³¹ dostavili pracovníci německé kriminálky a soudní lékař. Na mostě našli vystřelenou nábojnici z pistole ráže 7,65 mm, přičemž Nirschl byl zavražděn střelou ráže 9 mm, která byla nalezena na místě výstřelu z těla. Z tohoto rozdílu usoudili, že George Nirschl byl zastřelen osobou, která vedla palbu z automatické zbraně z území Československa. Vystřelení tří salv svědecky potvrdili i tři příopilí mladíci, kteří se náhodou nacházeli v bezprostřední blízkosti místa činu. Ti mysleli, že střelba patřila jim a událost hlásili ještě v tu noc pohraniční policii. O zavražděném celníkovi však neměli ani tušení.

Mrtvý Nirschl byl odvezen na pitvu, německá kriminální policie ukončila „zjišťování a zaznamenávání skutkové podstaty“ takto:

„Závěrem lze konstatovat, že v případě osoby, která ilegálně překročila státní hranice, se pravděpodobně jedná o agenta pracujícího pro ČSR, který byl s pravděpodobností hraničící s jistotou kryt českými pohraničními orgány pro případ nějakého incidentu při jeho přechodu hranic. Poté, co osoba, která ilegálně překročila hranice (agent), narazila na oba celníky, použili Češi bezohledně střelnou zbraň, přičemž byl smrtelně zraněn celní asistent Nirschl.“³²

Po tehdy osmatřicetiletém Nirschlovi zůstal dvouletý syn a těhotná žena Johanna.

Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, který se případem zabýval v roce 1997, se nepodařilo agenta-ml 16-rozkrýt. Vojín PS Jaroslav Kolenský,

31 Archiv ÚDV, Praha. Zpráva zemského komisariátu pohraniční policie Marktredwitz: „Při našem pozorování Eichelbergu v ČSR ležícího naproti Grünstegbrücke bylo zjištěno, že již kolem 7.00 hodiny se 2 zaměstnanci SNB na tamním pahorku připlížili až na asi 30–40 m ke státním hranicím, schovali se za křovím, resp. za hromadou kamení a nepřetržitě sledovali průběh zjišťování a zaznamenávání skutkové podstaty. Kolem 9.00 h. vystřídali tyto dva další zaměstnanci SNB, kteří ze stejného místa pozorovali pokračování ve zjišťování a zaznamenávání skutkové podstaty. Otevřeně se neukazovali. Z těch Čechů bylo vidět pouze hlavu s čepicí od uniformy.“

32 Tamtéž.

který „s pravděpodobností hraničící s jistotou“ zastřelil Georgea Nirschla, již zemřel. Nepodařilo se ani zjistit ostatní účastníky operace, takže o jejím dalším průběhu se můžeme pouze dohadovat.

Z některých dalších skutečností vyplývá, že se agent rozhodl (oproti zásadám používaným při podobných akcích) přechod prakticky vzápětí dokončit. Jiní dva němečtí pohraniční policisté, kteří po zaslechnutí salv ze samopalu spěchali na místo střelby podél hranic k Pfeifermühle, si všimli dvou temných postav, které se plížily u světle natřených zdí hostince Reichsgrenze. Němečtí policisté začali po neznámých osobách pátrat ve dvoře hostince, nikoho však nenašli a podle ráno nalezených stop bylo zjištěno, že neznámé osoby uprchly do polí za hostincem. Nasazený stopařský pes sledoval stopu asi tři sta metrů k vysokému lesu, kde ji na lesní cestě ztratil.

Dvě hodiny po Nirschlově vraždě byl jihovýchodně od Hohenbergu zatčen německou celní hlídkou česky hovořící muž, kterého – jakožto podezřelého ze špionáže – předali CIC. Tam špion při výslechu sdělil, že jeho úkolem bylo ukrýt v blízkosti hranic důležité dokumenty. Americká vojenská hlídka muže naložila do vozu a vezla k hranici, aby ukryté dokumenty vyzvedla. Při cestě zatčený muž napadl jednoho vojáka hlídky a pokusil se o útěk. Američané ho však ve rvačce přemohli a vezli dále na místo, které určil. Když se vozidlo přiblížilo k hranici, Čech vyskočil Američanům z automobilu a přes palbu hlídky se mu podařilo uprchnout přes hranice do Československa.³³

Kdo se pokoušel 3. července 1951 před druhou hodinou ranní přejít hranice u Grünstegbrücke, kdo uprchl americké vojenské hlídce, a zdali se jednalo o totožnou osobu, zůstane zřejmě již navždy záhadou...

---

33 Tamtéž.

Vražda agenta ŠKRHOLY

Případ začal na konci února roku 1951, kdy pracovník brněnského oddělení vojenské zpravodajské služby František Svoboda marně čekal v úkrytu u „přechodového kanálu“ (tzn. cesty, kudy byli spolupracovníky vojenské rozvědky převáděni českoslovenští agenti ze zahraničí) Ječmeniště v blízkosti rakousko-československé hranice na svého „špičkového“ agenta JULIANA. Protože se spolehlivý Kurt Reichenberger alias JULIAN, rezident, který řídil ještě další informátory československé vojenské rozvědky v Rakousku, dosud dostavil na každou smlouvenou schůzku, a tato schůzka se měla konat na jeho vlastní žádost, pojal Svoboda podezření, že byl jako špion americkou nebo britskou kontrarozvědkou odhalen.

Situace se zdála podivnou už v počátku. Reichenberger totiž požadoval v dopise, ve kterém si sjednával se svým řídícím důstojníkem Procházkou schůzku, zaslání adresy důvěrníka československé vojenské rozvědky v Rakousku, kterého má „podstavit“ britské FSS.³⁴

Když v polovině března 1951 na brněnském oddělení rozvědky zachytili zprávu z regionálních rakouských novin, že Kurt Reichenberger byl souzen společně s Rakušankou Ery Platt a britským seržantem Harry Longem za vyzvědačství, potvrdilo se podezření, že dopis, ve kterém Reichenberger žádá o zaslání adresy důvěrníka, psal již po svém zatčení pod diktátem Britů.³⁵

Príslušníci brněnského oddělení vojenské rozvědky se po rozboru situace začali domnívat, že zrádce, který mohl Reichenbergera a jeho spolupracovníky prozradit Britům, je další spolupracovník vojenské rozvědky ŠKRHOLA, vlastním jménem Štefan Kollman. Ten pro Reichenbergera plnil úlohu „přepážky“, tzn. že umožňoval písemný kontakt mezi Reichenbergerem a československou rozvědkou. V Kollmanův neprospěch dále vypovídali další dva rakouští spolupracovníci vojenské rozvědky, kteří prozradili, že Kollman byl zřejmě v Klagenfurthu jako svědek u soudu s odhalenými špióny a že se jednou opilý vyjádřil v tom smyslu, že pracovat na obě strany je normální.

Aby příslušníci vojenské rozvědky podezření potvrdili nebo vyvrátili, pozval Štefana Kollmana jeho řídící orgán František Svoboda na schůzku. Kollman přišel na sraz ilegálně přes hranice po „přechodovém kanálu“ Ječmeniště – Haugsdorf. Přes hranice ho převedl další spolupracovník vojenské rozvědky TICHOSLÁPNÝ, vlastním jménem František Mikulík z Ječmeniště. Schůzka se uskutečnila ve dnech 2. až 5. července 1951, částečně ve schůzkovém konspiračním bytě „SLOVAN“ v Brně a částečně na cestě mezi Brnem a „přechodovým kanálem“ Ječmeniště. Během ní Kollman přiznal, že byl dvakrát kontaktován pracovníky FSS. Poprvé na něm požadovali doručenou poštu – v této

34 FSS (Field Security Service) – britská vojenská kontrarozvědka.

35 Harry Long byl údajně odsouzen britským vojenským soudem za vyzvědačství k trestu odnětí svobody na dvanáct let.

souvislosti Kollman svému řídicímu orgánovi sdělil, že se mu je „podařilo odbýt“ připravenou legendou o neexistujícím obchodníkovi z Československa, který si již poštu u něho vyzvedl. Podruhé byl odvezen do Klagenfurthu, aby zde svědčil při soudním líčení s Reichenbergerem. V této souvislosti Kollman sdělil, že sice do Klagenfurthu k soudu s Reichenbergerem jel, nicméně prý u soudu jako svědek nevystupoval.

Po červencové schůzce podezření vůči Kollmanovi ze strany pracovníků zpravodajské služby ještě zesílilo. Rozhodli se ho tedy pozvat na další schůzku, kde ho měli v úmyslu opětovně vyslechnout, zejména k „případu Reichenberger“. První schůzka byla sjednána na 31. října 1951, na tuto se však nedostavil. Jako náhradní termín stanovili datum 12. listopadu 1951. Podle plánu měl Kollman přijet do rakouského Retzu vlakem, na nádraží ho měl oslovit převaděč (ve službách vojenské rozvědky) BREPTA a nabídnout mu k prodeji víno. Poznávací heslo nebylo stanoveno. BREPTA měl pouze Kollmanův popis. Ten byl instruován, jak má být oblečen, protože českoslovenští rozvědčíci již předpokládali, že Kollman pracuje pro protistranu a nechtěli BREPTU obětovat; počítali s tím, že oslovení cizího člověka s nabídkou vína k prodeji je ve vinařském kraji dostatečná legenda.³⁶

V plánu akce s Kollmanem je na jednom místě uvedeno ŠKRHOLU (to znamená Kollmana) „likvidovat“, na jiném místě napsal pracovník pražského Ústředí vojenské rozvědky pplk. Josef Novák: „*Je málo pravděpodobné, že přijde i s převaděčem. Přijde-li, bude proveden ostrý výslech do důsledku s tím úmyslem, aby byl usvědčen a u nás zavřen.*“

V této fázi ještě nebylo zcela jasné, zda-li zmiňovanou likvidaci měli rozvědčíci na mysli Kollmanovu fyzickou likvidaci nebo společenskou. Jasné je pouze to, že ho chtěli odpoutat od ostatních spolupracovníků vojenské zpravodajské služby, které znal, a v případě, že by se ke „shození“ Reichenbergera nebo ke spolupráci s nepřátelskou rozvědkou přiznal, hodlali ho využít ve zpravodajské protihře nebo se mu podle svých možností pomstít.

K jistému překvapení zpravodajských orgánů se Kollman 12. listopadu 1951 do Retzu dostavil a podle instrukcí se nechal převést BREPTOU přes hranice na určené místo u Hnánic. Kollmanova schůzka s příslušníky brněnské vojenské rozvědky trvala do odpoledních hodin dne 16. listopadu 1951. Pak ho odvezli do Českých Budějovic a předali svým kolegům z pražského Ústředí. Během této schůzky se vlastní jednání a výsledky odehrávaly v konspiračních bytech ve Znojmě a v Brně, noci trávil Kollman ve věznici Okresního soudu v Brně a ve věznici SNB v Brně, Orlí ulice. Postup vůči Kollmanovi brněnští neustále konzultovali s pražským Ústředím; z Prahy přišly instrukce, že ŠKRHOLA musí povědět pravdu i za cenu, „že dostane přes nos“.

Po dvou nocích strávených ve vězení a po „ostrém výslechu“ přiznal Štefan Kollman své kontakty s americkou vojenskou kontrarozvědkou CIC. Ve vlastnoručně napsané výpovědi uvedl, že vydal pracovníkovi CIC zázilku od Kurta Reichenbergera

36 BREPTA byl rakouský občan; jeho totožnost se nepodařilo zjistit.

(Reichenberger, kterému dělal Kollman „přepážku“ umožňující písemné spojení se svými řídicími orgány v Československu, byl podle této záznamky identifikován, zatčen a později odsouzen ke čtyřem letům a devíti měsícům odnětí svobody za špionáž) a že CIC prozradil dva spolupracovníky československé vojenské rozvědky v Rakousku. Reichenberger, kterému dělal Kollmann „přepážku“ umožňující písemné spojení se svými řídicími orgány v Československu, byl podle této záznamky identifikován, zatčen a později odsouzen ke čtyřem letům a devíti měsícům odnětí svobody za špionáž. Kollman se však nepřiznal k dublérství; vydání záznamky vylíčil tak, že mu byla násilím odňata příslušníkem CIC, který do té doby vystupoval jako pracovník amerického pracovního úřadu v Rakousku, kde se jako nezaměstnaný dlouhou dobu ucházel o práci. Záznamku mu prý druhý den vrátil neporušenou se sdělením, že obsahuje pouze časopisy a noviny.

Prozrazení dvou spolupracovníků československé zpravodajské služby zase Kollman vylíčil jako svůj protitah vůči CIC, kdy přemluvil oba spolupracovníky, kterým údajně hrozilo vyzrazení, aby se dobrovolně přihlásili Američanům a při následném výslechu přiznali pouze předání povšechných informací do Československa. Dále přiznal, že Američanům prozradil „přechodový kanál“ na Moravu používaný československými agenty, včetně popisu agenta, který zde převáděl, popis vídeňské kurýrky československé vojenské rozvědky, popis a krycí jméno svého řídicího důstojníka a jeho kontaktní adresu. Své styky s CIC popsal jako důsledek nešťastných náhod, nespolehlivosti jiných spolupracovníků a neúmyslných chyb, kterých se dopustil. Současně nad svými chybami vyjádřil lítost a žádal československé rozvědky o možnost tyto chyby napravit.

Těžko říci, proč před cestou do Československa nedbal Štefan Kollman varování pracovníků CIC, se kterými vědomě spolupracoval, a proč upozornění na akutní nebezpečí, které mu tam hrozí, bral na lehkou váhu. S největší pravděpodobností zde sehrála roli touha po odměnách, které mu českoslovenští rozvědky vypláceli.³⁷

Štefan Kollman měl totiž už dříve problémy se získáním zaměstnání, a když ho dostal, nebylo odměňováno podle jeho představ. Je možné, že rozhodování ovlivňoval i jeho „povahový rys“, podle kterého mu jeho „řídicí orgán“ vybral krycí jméno ŠKR-HOLA. Hned po válce se snažil zlepšit svou finanční situaci černým obchodem, podvody a pašováním. Za to byl v roce 1948 odsouzen Krajským soudem v rakouském Krems k trestu vězení v trvání osmnácti měsíců. Touha po zlepšení materiální situace ho vehnala nejprve do náruče československé vojenské rozvědky, později i k americké vojenské kontrarozvědce.

Jak se vlastně technický a později pojišťovací úředník dostal do špionážních sítí?

Štefan Kollman se narodil v rakouské obci Adamsfreiheit 9. srpna 1908. Roku 1918 rozhodly vítězné mocnosti o novém průběhu hranic ve prospěch vznikajícího Československa – z Adamsfreiheitu se staly Hůrky a z Kollmana Čechoslovák.

Za druhé světové války se sice stal říšským občanem, ale od roku 1943 pracoval v někdejší Československu, kde se seznámil s řadou bývalých aktivních důstojníků,

37 Za splnění úkolu dostával odměnu zhruba 1000–2000 šilinků.

z nichž se po válce řada vrátila do armády. Někteří z nich nastoupili i do vojenské zpravodajské služby, a právě jeden z těchto důstojníků kontaktoval v roce 1947 Kollmana, který po válce zůstal v Rakousku. Zpočátku společně udržovali pouze zdvořilostní vztahy, kdy se důstojník snažil získat Kollmana menšími pozornostmi, později mu nabídl pomoc při pašování a shánění zboží pro černé obchodování, výměnou za shánění požadovaných informací. Kollman byl zřejmě v kontaktu s pátračem brněnského odboru vojenské rozvědky Aloisem Bartošem, který ho později ohodnotil jako „průměrného rezidenta z průmyslového a politického sektoru, neschopného sehnat zprávy z vojenské oblasti“.

K „zaverbování“ Štefana Kollmana československou vojenskou rozvědkou došlo pravděpodobně v polovině roku 1948. Krátce poté se Kollman obrátil i na americkou CIC, kterou o svých stycích s československou vojenskou rozvědkou informoval. CIC přijala jeho služby jako „dvojího agenta“. První etapa Kollmanovy špionážní činnosti skončila v prosinci roku 1948, kdy byl internován na osmnáct měsíců za podvody a černý obchod.

Spolupráci s československou rozvědkou obnovil Kollman po svém propuštění v polovině roku 1950. Jeho úkolem bylo plnit roli tzv. „přepážky“, která umožňovala písemné spojení mezi řídicími orgány v Brně a agenty působícími v Rakousku. Kollman současně obnovil i kontakty s CIC. Dne 23. října 1950 přinesl na vídeňskou služebnu CIC balíček s písemnostmi, který mu došel z Klagenfurthu, z tehdy z britské okupační zóny. Po jeho otevření našli Američané písemnosti obsahující utajované údaje o britské armádě. Materiály Američané předali britské FSS, a ta již snadno identifikovala československého agenta Kurta Reichenbergera, který při výslechu prozradil své tři společníky, z nichž dva byli příslušníky britské armády. Všichni zatčení byli odsouzeni britskými vojenskými soudy za špionáž:

„Kurt Reichenberger se během soudního přelíčení přiznal, že předával československé zpravodajské službě materiály o britské armádě v Rakousku. Reichenberger byl motivován jednak touhou po zlepšení své materiální situace – Reichenberger byl odveden jako osmnáctiletý k německé armádě a jako příslušník tankového pluku se účastnil tažení ve Francii, v Jugoslávii a v Rusku. Z tažení se vrátil s těžkými zraněními, kvůli kterým byl 28x operován, přesto mu zůstala pravá paže částečně ochrnutá. Po demobilizaci si otevřel hotel v Krems, který byl zanedlouho vybombardován. Pak pracoval jako novinář v Itálii, zde pravděpodobně budoval špionážní síť, která měla pracovat ve prospěch Sovětského svazu. V Itálii místo ztratil a ocitl se v existenčních problémech. Reichenberger chtěl spolupraci s československou rozvědkou údajně pomoci rovněž svému příbuznému, který žil v Československu v „nejtěžších podmínkách“.“³⁸

I přes škody způsobené vojenskou rozvědkou a přes jasné indicie vedoucí k němu jako k viníkovi, se Štefan Kollman rozhodl (po několikaměsíční přestávce, kdy odolával opakovaným výzvám ke schůzce na československém území – sám navrhoval

38 In: *Salzburger Volksblatt*, 24. dubna 1951.

schůzku ve Vídni), nedbat varování Američanů a pokračovat v nebezpečné hře. Toto mu však již českoslovenští rozvědčící neumožnili.

Brněnští příslušníci vojenské rozvědky, kteří si s jeho případem do značné míry nevěděli rady, žádali pražskou centrálu, jak v Kollmanově případě dále postupovat. Navrhovali:

- 1) jeho propuštění do Rakouska s tím, že bude pracovat proti Američanům; v této souvislosti chtěli Kollmanovi pohrozit odplatou, která ho v případě zra-
dy v Rakousku stihne;
- 2) jeho předání StB a následně k soudnímu postihu;
- 3) nechat ho zmizet v pracovním táboře.

V pražském Ústředí vojenské rozvědky byl dopodrobna o případu průběžně informován pplk. Oldřich Kvapil, pod něhož brněnská pobočka patřila. Ten se měl údajně informovat u SNB, jak by bylo možné Kollmana zákonně potrestat, a tím prý současně získat čas na „*napravení škod, které agent způsobil*“. SNB informovala rozvědku, že jediné možné soudní Kollmanovo potrestání je odnětí svobody na šest týdnů za nedovolené překročení hranic.³⁹ Po tomto zjištění pplk. Oldřich Kvapil navrhl vedoucímu zpravodajského oddělení pplk. Antonínu Rackovi, že Kollmana odveze na státní hranice a na německém území ho zastřelí. Svůj návrh zdůvodňoval škodami, které tento spolupracovník napáchal vojenské výzvědné službě, a rizikem, které z něho plyne pro výzvědnou službu a pro její spolupracovníky v Rakousku. Kvapilův nadřízený pplk. Racek prý vzal toto rozhodnutí na vědomí, jakožto rozhodnutí příslušníka odpovídajícího za vytvoření a za fungování agenturní sítě v Rakousku. Jeho rozhodnutí konzultoval však ještě s příslušným sovětským poradcem Semjonovem, který proti tomuto „řešení případu“ rovněž nic nenamítal.

Dne 16. listopadu 1951 kolem deváté hodiny ranní šel pplk. Kvapil za svým podřízeným mjr. Josefem Novákem, který byl o případu rovněž podrobně informován. Sdělil mu závěry „porady“ a rozkaz, aby si připravil zbraň, že ho bude zajišťovat při pohraniční operaci, při které zlikviduje „agenta dublera“ Štefana Kollmana. Sám Kvapil si na akci připravil samopal a bubínkový revolver, o kterém prohlásil, že má tu výhodu, že z něho nepadají nábojnice. Novák se s rozhodnutím svých nadřízených ztotožnil a společně se dohodli, že Kollmana zastřelí na některém z přechodů používaných vojenskou zpravodajskou službou v prostoru Follmava.

Kolem poledního vyrazili pplk. Kvapil, mjr. Novák a tehdy občanský pracovník, řidič služebního tatraplánu Antonín Brož z Prahy do Českých Budějovic. Zde se, podle předchozí dohody, setkali na náměstí s velitelem brněnské odbočky vojenské rozvědky plk. Gregorem a jeho podřízeným škpt. Svobodou, kteří přivezli Štefana Kollmana na místo služebním automobilem. V brněnském automobilu zůstal Kollman strážný řidičem, ostatní příslušníci se odebrali do kavárny, kde se seznámili s Kollmanovou vlastnoručně napsanou výpovědí. Poté pplk. Kvapil a mjr. Novák převzali Kollmana,

39 Při zevrubnější znalosti dobových souvislostí se zdá toto sdělení autorovi málo pravděpodobné.

a aniž by informovali brněnské příslušníky o svých úmyslech s ním, odjeli směrem na Strakonice. Kvapil řekl Kollmanovi, že bude vysazen zpět přes Západní Německo, protože na rakouských hranicích byl velký neklid.

Ze Strakonic pokračovali do Poběžovic, kde na velitelství poběžovické pohraniční brigády požádali o vydání propustek do hraničního pásma a stažení pohraničních hlídek z úseku státních hranic v prostoru Dieberg. Po vyřízení formalit odjeli v doprovodu pohraničníka z povolání nejprve do Domažlic, kde se před akcí navečeřeli v restauraci, a pak na rotu Folmava, aby zde požádali velitele pohraniční roty por. Chvojku o uvolnění úseku a součinnost při operaci. Ten toto odmítl s tím, že „přechodový kanál“, na kterém zpravodajci hodlají provést akci, leží již v úseku sousední roty Lesní louka.

Kvapil, Novák, Brož, Kollman a jeden z příslušníků rotu Folmava, který byl určen jako doprovod, tedy odjeli na velitelské stanoviště sousední rotu, kde vyhledali velitele pohraniční rotu ppor. Vlastimila Šlechtu a požádali ho o „*součinnost*“. Ten byl již velitelem rotu Folmava por. Chvojku telefonicky informován. Po zjištění, že předložené povolení je vydáno pro sousední rotu, telefonoval na nadřízené velitelství pohraničního praporu, kde mu sdělili, že akce má být skutečně provedena v jeho úseku, neboť „přechodový kanál“ u rotu Folmava není pro zpravodajce vyhovující. Po tomto ujištění oznámil ppor. Šlechta zpravodajcům, že ve vybraném úseku je v noci poměrně klid, pouze ve dne zde byly pozorovány mimořádné hlídky.

V kanceláři velitele rotu si Kvapil a Novák nechali všechny osobní věci, s sebou si vzali pouze zbraně – Novák samopal a pistoli, Kvapil samopal, pistoli a revolver. „Americká“ zbraň vzbudila pozornost velitele rotu Šlechtu, dotázal se tedy Kvapila, jestli zde bude „*nějaká poprava*“. Ten odvětil, že vede do Německa agenta dublera, a že to je „*syčák*“, který se bude pravděpodobně bát jít do Německa, takže ho bude asi nutné „*popohnat zbraní*“. V případě, že bude muset Kvapil vystřelit, německá Grenzpolizei pak najde projektily používané Němci a Američany. Po tomto „vysvětlení“ vyzvedl pplk. Kvapil Štefana Kollmana z auta a oba dva, v doprovodu mjr. Nováka a velitele pohraniční rotu por. Šlechtu, se vydali ke státní hranici. Vpředu šel velitel rotu s Novákem, o deset metrů za nimi Kvapil s Kollmanem. Jak probíhala cesta k hranici, není jasné. Podle jedné verze byl Kollman seznámen s tím, že jde do zahraničí, přičemž se nevzpouzel a údajně byl rád, že v Československu nebude zavřen za to, co provedl. Podle odlišné verze byl velmi rozrušen a často se zastavoval.⁴⁰

Během cesty ke státní hranici opětovně mjr. Novák připravoval velitele rotu Šlechtu na možnost, že se bude střílet, protože spolupracovník (tedy Kollman), kterého vedli na přechod, je „*bývalý příslušník SS a všeho schopný agent CIC, který již napáchal mnoho škody*“. Velitel rotu měl na to odvětit, „*že kdyby se něco takového stalo, že se koneckonců nic nestane, když je to člověk takového druhu.*“⁴¹

40 ABS, f. Sekretariát ministra vnitra – I. díl 1948–1959 (dále A 2/1), inv. j. 536, výpověď Josefa Nováka.

41 Tamtéž.

Všichni dorazili k zábraně asi sto metrů od hranice a ppor. Šlechta provedl obhlídku hraniční čáry a německého území do hloubky padesáti až sta metrů v místě akce. Vrátil se k hraniční zábraně, kde čekali Kolman, Kvapil a Novák. Po návratu pohraničníka si pplk. Kvapil vzal Nováka stranou a sdělil mu svůj plán provedení akce:

Velitel roty zůstane u zábrany, k hranici půjde Novák s ním a s Kollmanem. Novák pak zůstane asi třicet metrů před hraniční čarou na československém území, odkud bude Kvapila zajišťovat. Vlastní Kollmanovu likvidaci, že provede sám Kvapil na německém území. Ještě před odchodem k hranici vojenští zpravodajci opětovně upozorňovali velitele pohraniční roty, že „*když zaslechne střelbu, ať se nedíví*“. Na to Kvapil, Kollman a Novák odešli k hranici. Novák zůstal podle předchozího plánu před hranicí, Kollman a Kvapil pokračovali kolem závory v lese a zmizeli ve tmě. Zanedlouho se v lese ozval výstřel a další dva následovaly bezprostředně.

Ihned po střelbě přiběhl pplk. Kvapil zpět k mjr. Novákovi a oba se pak vrátili k hraniční zábraně, kde na ně čekal velitel roty ppor. Šlechta. Na jeho dotaz po důvodu střelby a jestli agent podplukovníka neobtěžoval, odpověděl Kvapil připravenou legendou, kterou později opakoval před vyšetřujícími orgány VVZS.

Po překročení hranic se prý agent několikrát ptal, jestli se již nachází na německém území. Po kladné odpovědi se údajně vrhl na Kvapila, aby mu sebral samopal, se slovy, že Kvapil má jít do Německa s ním. Aby zabránil svému odvezení do Německa a následnému předání Američanům, vytáhl prý v sebeobraně revolver a několikrát na Kollmana vystřelil. Kvapil údajně pronesl něco v tom smyslu, že agent „*první ránu dostal do hlavy a ostatní rovněž, než dopadl na zem*“. Ve skutečnosti byl Štefan Kollman zasažen dvěma střelami za ušní boltec a další střela vypálená bývalým automatickem, který podle vlastního vyjádření „*zabil na frontě řůru lidí*“, minula cíl.⁴²

Po činu zůstali Kvapil, Novák a Šlechta asi dvacet minut u hraniční zábrany a naslouchali, jestli střelba nezpůsobila na německé straně hranice nějaký rozruch. Společně uvažovali, jestli neměli zavražděnému dodatečně odebrat doklady; od tohoto úmyslu pak upustili. Když se na německé straně nic nedělo, odešli všichni zpět na velitelské stanoviště pohraniční roty, odkud odjeli zpět do Prahy. Před odjezdem opakovaně upozornili velitele roty ppor. Šlechtu, že operace byla přísně tajná, a jako o takové že nesmí zpracovat žádné hlášení, ani o ní s někým mluvit. Šlechta mlčenlivost přislíbil a rozloučil se s oběma příslušníky.

Další den, po návratu do Prahy, napsal pplk. Kvapil hlášení pro svého nadřízeného pplk. Racka, kde zastřelení agenta vyličil tak, jak je již předešlý den popsal veliteli pohraniční roty Šlechtovi, tzn., že „*k zastřelení agenta došlo při nutné sebeobraně*“.

Případ se nepodařilo utajit. Už po odjezdu příslušníků do Prahy se dva pohraničníci z roty tázali svého velitele, co se dělo na hranicích, že se střílelo. Velitel roty ppor. Šlechta před nimi vyslovil domněnku, že se agent pokusil o přetažení jednoho ze zpravodajců, a ten se proti tomu bránil.

42 Výpověď Vlastimila Šlechty.

Druhý den brzy ráno odešel ppor. Šlechta na obhlídku místa střelby a zahlédl mrtvé tělo, ležící asi deset metrů za hraniční čarou. Po návratu na rotu informoval svého nadřízeného – velitele praporu – o nálezu mrtvoly. Jestli pomlčel o tom, že muže zastřelili vojenští rozvědčíci, není zcela jasné. Současně velitel rotu postavil hlídku na obvyklé stanoviště, které bylo nedaleko místa vraždy. Hlídka kolem jedné hodiny po poledni ohlásila, že na německém území byla nalezena mrtvola. Příjezd pražských zpravodajských orgánů na rotu tatraplánem, noční střelbu na hranicích, vyjádření velitele roty o „sebeobraně zpravodajce před přetažením“ a nález mrtvoly si dali pohraničníci z pohraniční roty Lesní louka snadno do vzájemné souvislosti a prakticky vzápětí se případ mezi vojáky přetřásal.

Shodou okolností přijel druhý den po vraždě na rotu Lesní louka „v rámci normální služební činnosti“ příslušník VVZS Václav Heral z velitelství poběžovické brigády, do jehož služební působnosti spadaly rotu dislokované v praporu PS Kout na Šumavě. Od svého informátora tu získal poznatek o akci zpravodajců z Prahy, při které pravděpodobně usmrtili svého agenta. Následoval rozhovor s velitelem roty Šlechtou, který pravdivost agenturní zprávy potvrdil. Po příjezdu na velitelství brigády do Poběžovic pak Heral předal prvotní poznatek svému nadřízenému Václavu Žežulovi, který věc postoupil služební cestou do Prahy.

V rámci VVZS byl šetřením případu pověřen náčelník oddělení Miroslav Odehnal, náčelník VVZS mjr. Oldřich Chalupa vyšetřování osobně řídil. Po výsleších pohraničníků zúčastněných na případu⁴³ a po fotodokumentaci provedené na místě činu byli dne 1. prosince 1951 povoláni k výslechu na velitelství VVZS pplk. Oldřich Kvapil a mjr. Josef Novák. Oba nejprve vypovídali v duchu připravené legendy, tzn. že k zastřelení agenta došlo v sebeobraně pplk. Kvapila, a odmítali teze o připravené likvidaci. Teprve v průběhu dalšího výslechu oba výpověď změnili a k vraždě a ke spoluúčasti na ní se přiznali. Kvapil k přípravě a k provedení vraždy vypovídal dne 1. prosince 1951:

„[...] Před svým odjezdem do Brna jsem mluvil s náčelníkem zpravodajského oddělení pplk. Rackem, kterému jsem vysvětlil celou situaci agenta a vypočítal jsem mu škody, které nám tento nadělal. Navrhl jsem mu, že agenta zastřelím v Německu u státních hranic. Podplukovník Racek mi nedal výslovný souhlas k tomuto činu, avšak nebyl proti tomu. Řekl mi, že není proti tomu, avšak nic mi v tomto směru nenařídil. To, že chci agenta na státních hranicích zastřelit, jsem také řekl majoru Novákovi, který s tímto souhlasil. [...] Asi za 20 minut se vrátil major Novák s velitelem roty a sdělil mi, že státní hranice je volná. Po tomto sdělení jsem odešel s agentem sám na státní hranici, přešel jsem ji asi 10 až 15 metrů, kde jsem se s agentem zastavil a řekl jsem mu toto: ‚Pane Kollmane, vy jste ale svině, na to jsem vytáhl z kapsy americkou pistoli a střelil jsem ho do jeho pravé strany hlavy. Když Kollmann padal, vystřelil jsem na jeho hlavu ještě dvě

43 Výpověď Vlastimila Šlechty: „[...] Podotýkám, že výslech se mnou prováděli celých 24 hodin nepřetržitě dva orgánové a to že k zastřelení agenta došlo dávali za vinu také mně, říkali mi, že mám spoluúčast na vraždě.“

rány. Při prvním přiložení pistole ke hlavě jsem vystřelil dvě rány rychle za sebou. Když agent padl na zem, odešel jsem zpět na naše území, kde jsem se sešel s mjr. Novákem a velitelem roty. [...] Mluvili jsme také o tom, že agent má u sebe rakouské osobní doklady a že toho využije cizí propaganda.

[...]Po příjezdu do Prahy jsem napsal úřední záznam, ve kterém jsem uvedl, že jsem agenta zastřelil v sebeobraně. Náčelníka zpravodajského oddělení pplk. Racka jsem informoval, a to, že jsem agenta zastřelil proto, abych se ho zbavil. [...] Agentu jsem se chtěl však v každém případě zbavit, neboť mi ohrožoval přechody a další naše spolupracovníky. [...] Myšlenka odstranit agenta vyšla ode mne. Toto rozhodnutí odůvodňuji tím, že Kollman prozradil CIC jednoho z našich nejlepších důvěrníků v Rakousku, dále nám ještě dříve nahlál několik osob, které nám dodávaly podvržené zprávy s vědomím CIC, což poškozovalo zájmy obrany státu. Kollman tyto další osoby přímo přivedl do rukou CIC, odkud byla řízena jejich další činnost. Kollman znal přechody používané našimi spolupracovníky na rakousko moravské hranici, dále znal od vidění některé další spolupracovníky, jejich zadržením na známých pohraničních přechodech by došlo k prozrazení celé řady dalších spolupracovníků v Rakousku. Toto by způsobilo úplnou stagnaci v naší činnosti proti Rakousku, a procesy, které by následovaly, by se odrážely i v naší činnosti proti jiným státům, zvláště proti Jugoslávii. Čin jsem spáchal bez jakéhokoli rozkazu a jediné proto, abych jako odpovědný funkcionář zamezil případnému nebezpečí pro obranu našeho státu, v dnešní době žádoucí.⁴⁴

Podle vyjádření tehdejších příslušníků VVZS provádějících šetření, vypovídal podobně i mjr. Novák a obě výpovědi se vzájemně doplňovaly.⁴⁵

Pracovníci VVZS kvalifikovali skutek jako vraždu a spoluúčast na vraždě, vypsali tzv. „červené rámečky“ – čili návrhy na zatčení – a oba pozdrželi v budově VVZS, protože k zatčení příslušníků vojenské rozvědky potřebovali vyšetřovatelé získat ministra

44 ABS, f. A 2/1, inv. j. 536, Zpráva o zastřelení agenta.

45 Výpověď tehdejšího příslušníka VVZS Miroslava Odehnala (1926) ze dne 31. ledna 1969: „[...] Hájlil se [Kvapil – pozn. aut.] totiž tím, že agent ho chtěl napadnout a že ho v sebeobraně zastřelil. Když se tato obhajoba vyhodnocovala, dospělo se k závěru, že tato obhajoba je nesprávná a to z toho důvodu, že agent v době zastřelení byl příliš při státní hranici a že by si to při státní hranici sotva něco takového dovolil. [...] Při vyvracení této obhajoby totiž bylo bráno v úvahu také to, že agent byl proti Kvapilovi tak mírné povahy a tak slabé tělesné konstrukce, že se naprosto vylučovala možnost, že by si dovolil násilí na Kvapilovi. [...] V této souvislosti chci ještě uvést, že praxe výsledků zpravodajských orgánů MNO na naší složce byla taková, že na vyslýchávaných zpravodajských orgánech bylo, aby se vyjádřili, nebylo přípustné, aby byli nějak usvědčováni nebo aby se jim jejich tvrzení nějak vyvracela.“ S ohledem na tuto výpověď se zdá dobrovolné přiznání obou rozvědků „bez usvědčování a bez vyvracování tvrzení“ poněkud záhadné, nicméně považuji za naprosto nepravděpodobné, že byli k doznání donuceni použitím fyzického nebo psychického násilí, jak bylo v té době běžné. S největší pravděpodobností byl Kvapil obviněn zpravodajci z VVZS, že agenta likvidoval proto, aby zakryl „nějaké závažné styky s ním“, ten se pak hájil skutečností, →

národní bezpečnosti a ministra obrany. Návrh na zatčení předával ministru národní obrany Alexeji Čepičkovi náčelník VVZS Oldřich Chalupa, jejichž vzájemné vztahy prý byly napjaté. Naproti tomu měl Čepička velice blízké vztahy s náčelníkem zpravodajského oddělení, později zpravodajské služby Generálního štábu, pplk. Antonínem Rackem, který byl přímým nadřízeným Kvapila a nesl spoluvinu na vraždě. Ministr vnitra zatčení viníků povolil, ovšem ministr národní obrany souhlas k uvalení vazby nevydal a pplk. Kvapil i mjr. Novák museli být propuštěni.

Důvod, proč nebyli vydáni k trestnímu stíhání, i když VVZS tehdy před krátkou dobou řešila podobný případ, který vyústil v odsouzení viníků (viz výše zastřelení Dufka), je zřejmý. Pplk. Kvapil prodělal v různých funkcích tažení československého vojenského tělesa na východní frontě a znal se velmi dobře s Ludvíkem Svobodou, kterého prakticky vzápětí o akci informoval. Znal se též osobně s řadou „spolubojovníků“, kteří zastávali vysoké stranické funkce. Ke Svobodovi ho údajně vázaly i „rodinné“ vztahy.⁴⁶

Kvapilovi přátelé z ÚV KSČ za něho podruhé intervenovali v roce 1953, kdy se případem zabýval politický sekretariát ÚV KSČ na základě podnětu z HS VKR.

→ že ho viděl poprvé a jeho likvidaci nesledoval jiné zájmy než „zájmy obrany státu.“

- 46 Oldřich Kvapil se prý po ukončení války oženil se Svobodovou schovankou, která však za nevyjasněných okolností spáchala zanedlouho po sňatku sebevraždu zastřelením.
- 47 ABS, f. A 2/1, inv. j. 536, Zpráva o zastřelení agenta. Politický sekretariát své rozhodnutí zdůvodnil takto: „*Výsledky šetření neprokázaly, že by pplk. Kvapil sledoval jiné cíle, než prospět věci obrany republiky.*“ Politický sekretariát tehdy rozhodoval ve složení Antonín Zápotočský, Viliam Široký, Jaromír Dolanský, Karol Bacílek, Alexej Čepička, Václav Kopecký a Antonín Novotný.
- 48 Oldřich Kvapil se po vychození obecné a měšťanské školy vyučil číšníkem. Po vyučení v roce 1935 se živil nádenickou prací, až byl přijat jako pomocná síla na poště. V roce 1937 pořádal o vstup do armády, kde absolvoval poddůstojnickou školu. Po odchodu z armády pracoval krátkou dobu na pile. V srpnu 1939 odešel do Polska a vstoupil do české vojenské skupiny, která byla po vojenské invazi Sovětského svazu do Polska zajata. Byl pak společně s ostatními vojáky internován v táborech NKVD. V srpnu 1941 by z tábora propuštěn a vstoupil do Svobodovy československé vojenské jednotky v SSSR. V jejím rámci absolvoval školu pro důstojníky v záloze, stal se velitelem pěší čety, velitelem pěší roty, v roce 1944 náčelníkem štábu praporu a rok později pak velitelem praporu. V témže roce se stal zástupcem operačního oddělení brigády a v této funkci pak setrval až do konce války. Po ukončení války vystudoval vysokou školu válečnou. Od roku 1948 působil ve vojenském zpravodajství. Nejprve jako náčelník průzkumu operačního oddělení divize, pak jako náčelník pátrací skupiny oblasti Tábor a posléze nastoupil na Zpravodajskou správu Generálního štábu (GŠ), kde zastával různé náčelnické funkce až do konce roku 1952. Studoval pak Vojenskou akademii, na které zůstal jako učitel a později jako náčelník katedry. K bojovému útvaru se vrátil na krátký čas – v letech 1957 až 1958 velel pěší divizi v Sušici. Tehdy měl Oldřich Kvapil již hodnost plukovníka. V roce 1958 se opět vrátil na Vojenskou akademii; zde na katedrách v Praze a v Brně působil jako pedagog, později jako náčelník katedry a v roce 1969 jako děkan. Roku 1975 opustil armádu v generálské hodnosti. →

Sekretariát tehdy rozhodl, „[...] aby pplk. Kvapil a další nebyli voláni k trestní odpovědnosti ve věci zastřelení agenta Kollmana“.⁴⁷ Tímto rozhodnutím docílili nejen toho, že za provedenou vraždu nebyl Kvapil a jeho spoluviníci Novák a Racek trestně stíháni, ale i toho, že všichni jmenovaní zůstali v armádě, kde udělali poměrně velkou kariéru.⁴⁸

O případu se mlčelo až do roku 1968, kdy HS VKR zaslala genpor. Prchlíkovi, jakožto vedoucímu státně-administrativního oddělení ÚV KSČ, podnět k přezkoumání politického rozhodnutí ve věci Oldřicha Kvapila. Ústřední výbor KSČ předal věc vojenskému prokurátorovi k prošetření. Ten obvinil Kvapila z vraždy a provedl rozsáhlé vyšetřování, na jehož konci zaznělo usnesení o zastavení trestního stíhání. Vojenský prokurátor pplk. Janoušek nezastavil trestní stíhání snad z důvodu, že by se prokázala Kvapilova nevina. On sám se k vraždě přiznal a rovněž potvrdil pravdivost výslechových protokolů sepsaných 1. prosince 1951 na tehdejší velitelství Vojenské zpravodajské služby.⁴⁹

Trestní stíhání prokurátor zastavil z důvodu promlčení trestného činu, přičemž konstatoval, že „vražda nebyla spáchána za zvláště přitěžujících okolností“. JUDr. Janoušek zcela ignoroval skutečnost, že základním posláním pracovníků bezpečnostního aparátu bylo dbát na dodržování zákonů, a tudíž jejich páchaní trestné činnosti by mělo být posuzováno přísněji. **Jestliže by prokurátor konstatoval, že vražda spáchaná vysokým zpravodajským důstojníkem je okolnost zvláště přitěžující, nemohl by případ z důvodu promlčení odložit, neboť na tuto věc se promlčení lhůta nevztahovala.** Zajímavá je i okolnost, že během promlčecí doby byly ze strany Vojenské kontrarozvědky (VKR) činěny dva pokusy o zahájení trestního stíhání pachatelů, pokaždé však byly zastaveny politickým rozhodnutím.

Prokurátor při svém rozhodování o tom, zdali se jedná o vraždu spáchanou „za zvláště přitěžujících okolností“, a tím pádem o nepromlčení činu, respektoval a přihlížel ke Kvapilovu tvrzení, „[...] že vyzrazením zmíněného jiného spolupracovníka čs. zpravodajské služby [Reichenbergera – pozn. aut.] způsobil [Kollman – pozn. aut.]

→ Spoluviníci generála Oldřicha Kvapila – generál Antonín Racek zastával dlouhá léta funkci náčelníka Zpravodajské správy GŠ a mjr. Josef Novák dosáhl v různých funkcích hodnosti plukovníka.

49 Oldřich Kvapil se k činu doznal i v roce 1953 během vázání ke spolupráci s vojenskou kontrarozvědkou. ABS, f. III. správa SNB – Hlavní správa vojenské kontrarozvědky (HS VKR), agenturní svazek reg. č. A-14533, Záznam o vázání pplk. Oldřicha Kvapila ku spolupráci s VKR: „Dne 5. 12. byl vyzván pplk. Oldřich Kvapil, učitel divise VA-KG náčelníkem OVKR VA KG kapitánem Jakubem Benadou, aby se dostavil ve 13. 00 hod. ke kinu Kyjev. Po vzájemném setkání ještě s náčelníkem VII. odboru odešli všichni jmenovaní do konspiračního bytu v ÚDA. Zde po běžném hovoru náčelníka VII. odboru s podplukovníkem Oldřichem Kvapilem o tom, jak byl spokojen se svým zařazením ve VA, bylo se jmenovaným prohovořeno ve stručnosti jeho působení na 2. odd. gšt. Sám pplk. Kvapil při rozhovoru uvedl, že se dopustil těžké chyby tím, že se nechal přemluvit, aby zavraždil agenta double ing. Kollmana.“

čs. zpravodajským zájmům závažné škody, navíc že bylo odůvodněné nebezpečí, že by čs. zpravodajským zájmů způsobil ještě další závažné škody vzhledem k tomu, že byl seznámen do značné míry se zpravodajskou sítí vybudovanou čs. zpravodajskými orgány v určitých prostorech mimo území ČSR, dále že byl seznámen i s několika čs. zpravodajskými orgány. Za této situace učinil pplk. Kvapil jako odpovědný funkcionář zpravodajského oddělení MNO-GŠ rozhodnutí, že ing. Kollmana je třeba fyzicky likvidovat.“⁵⁰

Pozastavme se u „závažných škod“ a u „potencionálních závažných škod“, které Kollman způsobil, nebo které by mohl způsobit vojenské rozvědce v Rakousku. Uvedení Kvapilova tvrzení v usnesení, ve kterém prokurátor rozhodl o promlčení činu, přímo vnucuje myšlenku, že vyšetřující orgán vojenské prokuratury měl pro akt pomsty, který na Kollmanovi vykonal Kvapil, „pochopení“. Usnesení v tomto bodě je v rozporu s vyjádřením soudních znalců z oblasti vojenského zpravodajství, s vyjádřením, které si vojenský prokurátor v souvislosti s vyšetřováním objednal. Kollman znal dva informátory vojenské rozvědky a jednoho kandidáta na spolupráci s vojenskou rozvědkou. Ani jeden z nich nepřinesl rozvědce hodnotnou zprávu, všichni se ukázali jako prospěcháři toužící po snadném zisku. Jeden z informátorů byl i narkoman. A všichni byli v podezření, že pracují současně pro CIC. Spolupráce s nimi byla ukončena zanedlouho po Kollmanově smrti.

Kurt Reichenberger, kterého Kollman udal CIC, byl pouhým kurýrem, rovněž i tři převaděči, které Kollman znal, patřili k „servisu“ nevalných kvalit. Jedinou agenturní hodnotu měl přes Reichenbergera odhalený seržant Long, který dodal průměrné informace o tehdejšímu stavu britské okupační armády v Rakousku.

Fakt, že Štefan Kollman znal osobně tři zpravodajské důstojníky vojenské rozvědky, mohl v případě jejich vysazení do Rakouska přinést komplikace. Ani toto však není dostačující důvod k rozhodnutí o Kollmanově fyzické likvidaci.

I kdyby se prokurátor rozhodl pokračovat v trestním stíhání, bezpochyby by byl případ ukončen amnestií prezidenta republiky, vzhledem k osobním vazbám Ludvíka Svobody a pplk. Kvapila⁵¹. Celý spis byl v únoru 1969, tzn. ještě před ukončením vyšetřování, zapůjčen (na základě předchozího jednání náměstka generálního prokurátora a hlavního vojenského prokurátora s prezidentem republiky) Vojenské kanceláři prezidenta republiky. Prokurátor zastavil vyšetřování 14. srpna 1969.

Naposledy byl případ otevřen v roce 1994 Policií České republiky Úřadem pro vyšetřování a dokumentaci zločinů komunismu (ÚDV). Tento úřad se v součinnosti se státním zastupitelstvím zabýval případem do roku 1999. I přes listinné důkazy se Oldřich Kvapil hájil během vyšetřování původní legendou, tzn. tvrzením, že Štefana

50 Usnesení o zastavení trestního stíhání ze 14. srpna 1969.

51 Vlastní vyjádření pplk. Kvapila: „[...] byl jsem z toho trochu z míry [z vraždy Kollmana — pozn. aut.], viděl to na mně i generál Svoboda, když jsem ho později za tři nebo čtyři dny navštívil. [...] V květnu nebo v červnu 1969 jsem byl u prezidenta Svobody, ten mi řekl: ‚Chlapče, dobře že znám tvoji minulost, jinak jsi již byl v base. Přišel sem příkaz, abys byl vzat do vazby kvůli vraždě toho člověka. Já si vzpomínám, jak jsi mi o tom říkal [...]‘“

Kollmana zabil v nutné sebeobraně. Během vyšetřování mu bylo sděleno obvinění, posléze byla na něho podána obžaloba.

V průběhu vyšetřování také požádal o milost prezidenta republiky Václava Havla, a ten mu milost po dlouhých průtahách odmítl dát. Oldřich Kvapil však za vraždu, spáchanou před více než padesáti lety, odsouzen nebyl. Městský soud v Praze zastavil soudní řízení pro jeho „zdravotní nezpůsobilost“. Generál v. v. Oldřich Kvapil, autor knih o bojích československého vojenského tělesa v SSSR za druhé světové války, automatčík, který na frontě zabil „fůru lidí“, tedy za vražednou pomstu na agentovi, který protistraně sdělil informace podružného charakteru, nebyl nikdy – ani po roce 1989, potrestán. Štefana Kollmana usmrtil střelou do týla.

V době vzniku tohoto článku žil generál v. v. Oldřich Kvapil v Praze-Dejvicích. Přestože byl ze zdravotních důvodů uznán neschopným trestního stíhání, dovolil mu zdravotní stav vystupovat na veřejných zhromážděních a vyjadřovat se v tisku k vojensko-historické problematice.

Zajetí a osvobození československých rozvědčků

Tento případ se odehrál v roce 1952. Jednoho dne tohoto roku se na velitelství 9. po-
běžovické brigády dostavili dva příslušníci vojenské zpravodajské služby, kteří žádali
o povolení „k provedení zpravodajské operace“ v prostoru obce Eisendorf (dnešní
Železná). Po jeho obdržení odjeli na pohraniční útvar Eisendorf, kde jim velitel po-
hraniční roty nabídl zajištění akce. Zpravodajci nabídku odmítli, s ohledem na údajné
utajení akce. Poté se odebrali ke státní hranici k hraničnímu mezníku 19/9, aby zde
(s největší pravděpodobností na německém území) očekávali příchod svého agenta.

Oba vojáci nečekali dlouho. Z lesního porostu se vynořili dva příslušníci němec-
ké pohraniční policie a vetřelce překvapili. Němci oba zpravodajce zatkli a chystali
se je odvést směrem do svého vnitrozemí. Při eskortě se jeden ze zatčených rozhodl
k útěku zpět. Německý policista ho začal pronásledovat, a když se uprchlík blížil k hra-
niční čáře, vystřelil po něm dvě rány z pušky. Po těchto výstřelech se československý
zpravodajec zastavil a na výzvu odhodil pistolí. V momentě, kdy se ho pronásledovatel
chystal eskortovat dále do německého vnitrozemí, dorazila na toto místo dvoučlenná
hlídka Pohraniční stráže, která nedaleko od místa střelby hlídala ženijní pohraniční
skupinu, pracující na výstavbě drátěného zátarasu. (Hlídka ženisty nehlídala snad před
napadením ze sousedního území, ale proto, aby zabránila případné dezerci některého
z pohraničnicků.)

Hlídka PS zvolala na německého policistu „*Stůj! Ruce vzhůru!*“ a namířila na
něho zbraně. Němec, který byl neustále na vlastním území, se skryl v houští a namířil
na hlídku zbraň. Toho využil zatčený československý vojenský zpravodajec oblečený
v civilním oděvu, zvedl dříve odhozenou zbraň a přeběhl na československé území.
Jakmile toto uviděl německý policista, stáhl se a připojil se ke svému kolegovi, který
byl s druhým československým zpravodajcem asi v hloubce sto padesáti metrů na
bavorském území. Společně ho začali odvádět směrem do bavorského vnitrozemí.

Ve stejný okamžik vystřelil velitel pohraniční hlídky svobodník Madle signál
„*Žádám pomoc*“. Zpravodajský důstojník přiběhl k pohraniční hlídce a řekl: „*Kama-
rádi, já jsem věděl, že přijdete, ale mají tam mého kamaráda, který je postřelen*.“ Po
těchto slovech s pistolí v ruce opět přeběhl na německou stranu hranic, aby „osvobo-
dil“ svého kolegu. Zřejmě předpokládal, že ho hlídka PS bude následovat. Ta ovšem,
vědoma si rizik plynoucích z narušení cizího území a předpisů výkonu služby, zůsta-
la na místě. Zpravodajec, který se vydal na pomoc zajatému kolegovi, byl německou
hlídkou opět zajat a odváděn i s druhým důstojníkem do německého vnitrozemí.
Pohraniční hlídce tak zmizeli z dohledu; slyšela pouze, jak příslušníci Grenzpolizei
pískali na píšťalku k přivolání pomoci. Mezitím – po vystřeleném signálu – dorazila
k pohraniční hlídce čekající na místě incidentu ženijní skupina PS, kterou hlídka
předtím „zajišťovala“. Skupině velel ppor. Semerád, který od velitele hlídky svobod-
níka Madleho přijal hlášení, kde mu poddůstojník vysvětlil situaci.

Ppor. Semerád se rozhodl zajaté zpravodajce osvobodit. Z příslušníků ženijní
jednotky rozvinul rojníci (pohraničníci byli ozbrojeni samopaly i při běžné pracovní

činnosti v hraničním pásmu mimo kasárna) a společně překročili hranici. Pronásledovanou „německou“ skupinu dostihli na malé lesní pasece, přibližně v hloubce dvě stě metrů na bavorském území. Velitel ženijní jednotky zvolal na německé policisty: „*Ruce vzhůru!*“ Ti po výzvě oba zalehli a připravili si zbraně ke střelbě. Na to zalehla a připravila se k palbě i rojnice československých pohraničnicků. V této situaci vyzval ppor. Semerád zpravodajce, aby se vrátili zpět na československé území. Během jejich odchodu je jednotka pohraničnicků zajišťovala. Když byli oba důstojníci v na československém území, stáhli se zpět i pohraničníci.

Oba zpravodajci pak pohraničnickům vyslovili poděkování a odjeli do Prahy. Den a následující noc byl prostor, ve kterém došlo k incidentu, pod zvýšenou ostrahou hlídek Pohraniční stráže. Velitel zajišťující hlídky svobodník Madle a velitel ženijní jednotky ppor. Semerád byli za provedenou akci vyznamenáni.

Poslední služba Aloise Hubera

Dne 13. listopadu 1953 dopoledne přijelo na nástupiště rotý Pohraniční stráž Gräfenried civilní auto s pražskou poznávací značkou. Jeho příjezd nevzbudil na rotě žádný rozruch, návštěva byla již předem avizována z poběžovického velitelství brigády, navíc podobné návštěvy byly na této rotě poměrně časté. Z vozu vystoupili dva muži, kteří se formálně legitimovali veliteli pohraniční rotý průkazy příslušníků zpravodajské služby Generálního štábu Československé armády. Velitele rotý pak požádali o pomoc při zajištění dvou pohraničních operací, které hodlali uskutečnit v obvodu této rotý.

Zhruba v jedenáct hodin se odebraly z budovy rotý dvě hlídky a každá zamířila do jiné části hraničního úseku. V první hlídce byli velitel rotý Pavelek a jeden ze zpravodajců Krejsa, v hlídce druhé doprovázel četář základní služby PS Čermák příslušníka zpravodajské služby Františka Korbela. Oba pohraničníci měli na sobě uniformy, zpravodajci byli oblečení v civilních šatech, přes které měli přetaženy zapůjčené vojenské pláště; všichni byli vyzbrojeni samopaly.

Zanedlouho se hlídka Františka Korbela dostala ke státní hranici a pomalu procházela podél ní. Hranice v tomto místě nevedla lesem, ale přes louky a pole. Na jednom poli, v těsné blízkosti hranice, orál německý sedlák Schneider z blízkého Untergrafenriedu. Zpravodajec Korbela se sehnul k zemi a vzápětí na něj zavolal, že něco našel na zemi a ptal se, jestli to není jeho. Když sedlák přišel ke hraniční čáře, pátrač se omluvil a řekl mu, že nic nenašel, že to byla pouze záminka, aby k němu přišel. Sedlák se smál a ptal se, co mu tedy doopravdy chce. Korbela ho požádal, aby mu prokázal „pouze malou službu“, a tu že mu pochopitelně zaplatí. Poté, co Němec přikývl s tím, že si rád vydělá pod podmínkou, že to zůstane mezi nimi, mu Korbela dal padesát marek, aby mu za dvacet marek zakoupil německé cigarety a časopisy, zbytek peněz ať si ponechá jako odměnu. Němec souhlasil a společně si domluvili schůzku na 17. listopadu 1953 na okraji lesa, jehož část byla jak na německé, tak i na československé straně. Na stanoveném místě se měli toho dne společně sejít ve dvanáct hodin. Hodinu navrhl Schneider proto, že v tuto dobu jsou všichni příslušníci bavorské Grenzpolizei na obědě a hranice není z německé strany střežena. Po úmluvě pokračoval sedlák v práci a pátrač s pohraničníkem Čermákem odešli zpět na rotu, kde Korbela vyčkal návratu druhého zpravodajce. Odtud oba společně odjeli do Prahy.

Tímto „rafinovaným“ způsobem se snažil Korbela sehnat zahraniční spolupracovníky. Vojenská rozvědka v té době trpěla jak nedostatkem kvalitních informátorů a agentů, tak i nedostatkem „pomocné agentury“, jako byly spojky, kurýři, krycí adresy a podobně. František Korbela, který byl ve službách vojenské rozvědky poměrně krátce, měl za úkol shánět právě pomocnou agenturu. Proto opakovaně „operoval“ v prostoru pohraniční rotý Gräfenried.

Domluveného dne 17. listopadu 1953 se návštěva pražských zpravodajců na rotě PS Gräfenried opakovala. Velitel rotý očekával vojáky podle předchozí dohody v devět hodin. Ti však přijeli o hodinu později přímo k budově rotý a veliteli oznámili, že musí provést dvě akce – jednu u hraničního mezníku číslo 17 a druhou u kamene číslo 19.

Velitel pohraniční roty odešel se zpravodajcem Krejsou k hraničnímu kamenu číslo 17 a Korbelovi byl pro zajišťování akce přidělen četař základní služby PS Jaroslav Straka. Korbel se Strakovi představil jako FRANTA a vysvětlil mu, kde se má sejít s německým sedlákem. Zároveň ho požádal, aby k místu schůzky, které leželo u hraničního kamene 19, volil takovou cestu, aby nemohli být z německé strany zpozorováni. Četař Straka vedl Korbela lesem přes drátěný zátaras, který již v tu dobu stál v blízkosti státních hranic. Zátaras překonali podchodem, od kterého Straka předem vyzvedl klíče na rotě.

Oba vojáci (ozbrojení samopaly) pokračovali lesem; četař Straka v uniformě PS, Korbel v civilních šatech, přes ně vojenský plášť a na hlavě lodičku se státním znakem. Jeho oblečení mělo údajně budit dojem uniformy pohraničníka. Během postupu lesem překročila hlídka hranice. Pohraničník začal zpravodajce upozorňovat, že jsou již na německém území a snažil se ho přimět k návratu za hraniční čáru. Korbel mu odvětil, že musí dojít až na místo schůzky, které je na německé straně. Hlídka se prodírala zarostlým lesem po německém území a hledala místo schůzky, protože v terénu se špatně orientoval jak zpravodajec, tak i pohraničník. Ten opakovaně žádal FRANTU o návrat na československé území. Tímto způsobem se dostali asi jeden kilometr do vnitrozemí Bavorska, když zpravodajec rozhodl o návratu zpět. Vraceli se po okraji lesa, a když asi na vzdálenost sto padesáti metrů oba uviděli přicházet Schneidera doprovázeného manželkou, vystoupili z lesa. Nevěděli však, že jen několik metrů od nich, na okraji lesa, byla pozorovatelná německá pohraniční policie, která byla v tu dobu obsazena Aloisem Huberem, velitelem stanice Untergrafenried.

Huberovu pozornost zřejmě upoutal hluk, který vetřelci způsobili, když vystupovali z lesa. Jakmile uviděl oba československé vojáky na bavorském území, nedbal jejich přesily, a s karabinou namířenou od boku, na ně zezadu německy zvolal: „*Stüß! Ruce vzhůru! Co zde děláte?*“ Překvapený Korbel se otočil, a když viděl příslušníka Grenzpolizei s namířenou karabinou, začal se vymlouvat, že jeho hlídka zabloudila na německé území při demarkaci hraniční čáry. Četař Straka, který neuměl německy, zřejmě v tu chvíli natáhl svůj samopal. Rozhovor mezi německým pohraničníkem a československým vojákem se odehrával na území Německa, šestadvacet metrů od hraniční čáry. Nekompromisní Huber se nenechal obelhat a dále energicky vyžadoval, aby ho oba vojáci doprovodili na služebnu německé pohraniční policie, kde by provedl jejich zatčení.

Když sedlák Schneider s manželkou viděli, co se děje, změnili směr chůze a zrychleným krokem zamířili do vnitrozemí.

Mezitím velitel německé stanice Alois Huber neustále vyzýval oba československé vojáky, aby dali ruce vzhůru, ti však zbraně nesložili. Během rozhovoru mezi Huberem a Korbelem se četař Straka pokusil nepozorovaně od Korbela vzdálit, aby mohl podle zásad „boje zblízka“ napadnout Hubera z boku a odzbrojit ho. Když Huber (stál zhruba ve vzdálenosti dvou metrů od Korbela a neustále na něho střídavě od boku a od prsou mířil puškou) zpozoroval Strakův pohyb, přestal mířit na Korbela a obrátil karabinu proti Strakovi. Ve chvíli, kdy Huber přenesl svou pozornost na Straku,

spustil Korbel palbu ze svého samopalů. Dávkou zasáhl německého pohraničního policistu Aloise Hubera, který okamžitě klesl k zemi. Byl z bezprostřední blízkosti zasažen osmi střelami, které zasáhly životně důležité orgány v hrudní a břišní krajině. Byly příčinou masivního vnitřního krvácení, kterému Alois Huber téměř vzápětí podlehl.

Ihned po činu se oba vojáci dali na útěk. Četař Straka přeskočil umírajícího Němce a oba zamířili nejkratší cestou k hranici, která byla od místa činu vzdálena dvacet osm metrů. Podchodem překonali drátěný zátaras a zamířili k budově rotý Grafenried. Tam zanedlouho dorazil i druhý zpravodajec s velitelem rotý, který po zalechnuté vypálené salvě a po důrazné žádosti velitele rotý svou akci okamžitě ukončil. V budově oba uviděli sedět Františka Korbela s hlavou v dlaních.

Po telefonickém hlášení odjeli zpravodajci Krejza a Korbel na velitelství pohraniční brigády do Poběžovic. Na rotě Grafenried byl vyhlášen poplach a do terénu umístěny pohraniční hlídky, které přes hranice neustále pozorovaly „místo činu“. Pozorovací hlídky zakrátko zaznamenaly *„příjezd motocyklů a aut s uniformovanými i civilními osobami“*.

Německá policie byla o činu informována prakticky vzápětí. Jakmile totiž Schneider, který šel společně s manželkou na schůzku s československým špiónem, uviděl pod hlídkovacím přístřeškem sedět příslušníka Grenzpolizei, změnil směr chůze a s manželkou zamířili do německého vnitrozemí. Když odbočili od hranice, oba uviděli, že v tomtéž okamžiku vystoupili z lesa Korbel se Strakou a narazili na svědomitého velitele pohraniční stanice Untergrafenried. Schneider s manželkou slyšeli Huberovy výkřiky a ještě zrychlili svůj postup do Německa. Zanedlouho uslyšeli i salvu ze samopalů, načež se paní Schneiderová, která zůstávala poněkud pozadu, ohlédla, a uviděla pouze vysoké boty ležící postavy. Oba muže v československých uniformách již nezahlédla. Schneiderovi se rozběhli směrem k Untergrafenriedu a asi čtyřicet metrů od hranice se setkali se dvěma německými pohraničními policisty – Heringem a Schlagbauerem, kteří právě přicházeli na hlídku. Ti, ještě než narazili na Schneiderovy, viděli na československé straně běžet dva příslušníky PS směrem k rotě v Grafenriedu, což prý komentovali běžnou průpovídkou.

Manželé Schneiderovi ihned oba příslušníky Grenzpolizei o události zpravili, načež se Hering odebral na místo činu a Schlagbauer zalarmoval policejní inspekci. Vyšetřovatel policejní inspekce našel mrtvé tělo svého kolegy, ležící na území Německa ve vzdálenosti dvacet osm metrů od hranice. Přes tělo ležela služební puška, ze které nebylo vystřeleno, v zásobníku zůstalo pět nábojů. Po vyšetření případu a zajištění svědeckých výpovědí, které hovořily o přítomnosti československých vojáků na místě činu a o přítomnosti hlídek československé Pohraniční stráže v blízkosti vraždy, nařídil policejní inspektor odvoz mrtvého těla do márnice ve Waldmünchenu k provedení pitvy.

Po zastřeleném pohraničním policistovi Aloisu Huberovi, který žil v pohraniční vesnici Untergrafenried, zůstala manželka Magdalena a čtyři děti ve věku od osmnácti měsíců do patnácti let.

Zatímco na německé straně vyšetřovali vraždu, na velitelství pohraniční brigády

v Poběžovicích se sešli nejvyšší funkcionáři Pohraniční stráže, aby případ projednali. Jednání řídil velitel PS genmjr. Hlavačka, zúčastnění byli dále jeho tři poradci v hodnosti plukovníků PS, náčelník zpravodajského oddělení velitelství PS pplk. Kotouč se svým podřízeným, velitel pohraniční brigády v Poběžovicích a bezprostřední nadřízený Františka Korbela – náčelník pátracího oddělení rozvědky armády.⁵²

O cíli jednání nejlépe vypovídá následující citace: *„Nadporučík Korbel byl zvolán, aby podal zprávu, jak celá akce proběhla, se zvláštním zaměřením na všechny příznaky a skutečnosti, které by ovlivňovaly oficiální vysvětlení případu. Po zjištění žádoucích údajů, velitel PS nařídil svá opatření. Celé jednání se zabývalo problémem, jak nejlépe vyřešit stávající situaci. Neprovádělo se tudíž žádné šetření z hlediska zjištění viny na popsané události.“*

Po ukončení jednání odjeli zástupci vojenské rozvědky s npor. Korbelem do Prahy, kde o celé záležitosti osobně informovali svého náčelníka. Ten později konstatoval, že se Korbel dopustil *„hrubého porušení kázně a nedodržení státní disciplíny“* a potrestal Korbela patnácti dny domácího vězení, přičemž *„byla vzata v úvahu jeho dosavadní beztrestnost a jinak svědomitý výkon služby“*. Tímto potrestáním se případ pro Korbela uzavřel a jmenovaný mohl pokračovat v slibně rozvíjející se kariéře.⁵²

V úseku pohraniční roty Grafenried provedli pohraničníci ještě tu noc po Huberově zastřelení zastírací manévry pod názvem „Klamný přechod“, což znamenalo odpálení mnoha světlic, slepých nábojů a dělbuchů, aby simulovali ozbrojené střetnutí s větší bojovou skupinou. Tato komedie měla „připravit půdu“ pro očekávané nepřijemné jednání.

To proběhlo hned následující den. Německá strana si vyžádala schůzku hraničnických zmocněnců, na kterém mimo jiné. žádala vysvětlení přítomnosti dvou československých pohraničnicků na místě vraždy, nacházejícím se na německém území. Českoslovenští pohraničníci veškerá obvinění – podložená svědeckými výpověďmi – farizejsky odmítli, naopak druhé straně demagogicky poradili, aby své pátrání zaměřila na ozbrojené skupiny, které za podpory USA pravidelně přecházejí hranice, *„aby v Československu prováděly špionážní a teroristickou činnost“*. Ve stejném duchu odmítli i neoficiální nótu vysokého komisaře USA pro Německo, která uváděla:

52 František Korbel vystudoval Veřejnou obchodní školu a Obchodní akademii v Praze. V roce 1949 ukončil Vysokou školu politickou a sociální a nastoupil na referentské místo do Centrotexu. Odveden byl v roce 1951. Během základní vojenské služby absolvoval Školu pro důstojníky v záloze v Olomouci, v říjnu 1952 byl zařazen do kurzu politických pracovníků v záloze v Bohosudově. Protože ovládal několik jazyků, byl vyžádán náčelníkem Zpravodajské služby pro „speciální zařazení“. Korbel se rozhodl pro dráhu zpravodajského důstojníka a 11. dubna 1953 byl v hodnosti nadporučíka aktivován jako voják z povolání. Službu vykonával na pátracím oddělení jako pátrač. V roce 1954 byl vojenskou rozvědkou „vysazen do prostoru“, od 7. 9. 1954 vykonával v propůjčené hodnosti majora funkci zástupce vojenského přidělence v Bernu. Ve Švýcarsku byl pouze do konce roku, v prosinci 1954 byl odvolán na základě nóty Švýcarské spolkové rady, která žádala →

„[...] Ležel mrtev 26 metrů od hranice na území Spolkové republiky blízko Untergrafenriedu. Na těle bylo zjištěno 8 zranění po střelách, několik z nich bylo smrtelných. Šest nábojnic ráže 9 mm bylo nalezeno vedle těla. Z pušky oběti nebyla vystřelena ani jedna rána.

Dva svědci vypověděli, že potkali dvě osoby v československých uniformách velmi blízko tohoto místa. [...] o několik minut později bylo slyšet rány ze samopalů. [...] Dva jiní svědkové vypovídají, že viděli dva české vojáky několik metrů od budky vrchního policejního strážmistra. Svědkové se dali rychle na útěk a slyšeli oběť křičet „Halt! Grenze!“ O několik vteřin později bylo slyšet střelbu z pušky. Když se ohlédli, viděli tělo pohraničního policisty. Češi zmizeli [...]

Dne 18. listopadu na konferenci se zástupci československé pohraniční stráže, popřel československý důstojník, že československá hlídka byla v té době v tomto prostoru. Je jasné, že toto popření je v naprostém rozporu s fakty, která jsou všeobecně známa.

Protestuji nejen proti této svévolné vraždě a proti tomu, že českoslovenští vojáci vnikli na spolkové území, ale též proti nenávistné propagandě československého tisku proti jiným národům, která inspirovala vaše úředníky k takovým násilným činům, které zase na oplátku vzbuzují hořkost a nenávist mezi obyvatelstvem a zvyšují mezinárodní napětí.

Žádám dále, aby rodina zavražděného byla přiměřeně odškodněna za svoji bolestnou ztrátu a aby byla učiněna příslušná opatření nejen k potrestání vrahů, ale též aby se zabránilo opakování podobných incidentů.

podepsán Walter C. Dowling
zástupce vysokého komisaře Spojených států pro Německo⁵³

→ „o neprodlené odvolání vojenského přidělence, jeho zástupce a přiděleného důstojníka“, neboť jejich činnost „neodpovídala diplomatickým zvyklostem“. Po návratu do Československa absolvoval pěchotní učiliště a v roce 1956 byl opět vyslán do zahraničí. Působil jako pátrač v Západním Berlíně, v Německé spolkové republice a v Egyptě. Jeho poslední mise vedla do USA, odtud byl však po zběhnutí svého nadřízeného vojenského ataše odvolán a z „preventivních důvodů“ bylo v roce 1960 připraveno jeho kádrové přemístění ze Zpravodajské správy k jinému útvaru. Korbels však raději volil odchod z armády. (A pro zajímavost: trest patnácti dnů domácího vězení „za porušení směrnic“, který mu náčelník zpravodajské služby Antonín Racek uložil po zastřelení německého policisty Aloise Hubera, byl 21. března 1956 týměž náčelníkem vymazán „pro jeho iniciativní návrhy vedoucí ke zlepšení práce na jeho pracovišti.“), Správní archiv AČR Olomouc, osobní spis Františka Korbela (1926).

- 53 Archiv Ministerstva zahraničních věcí Praha (dále AMZV), a. č. 104.515/54-Go/1, Zavraždění bavorského pohraničního policisty – US protest adresovaný Václavu Havlínovi, šéfovi československé vojenské mise v Berlíně.

Odpověď československé strany na tuto nótu zněla takto:⁵⁴

„[...] Ačkoliv byla vyšetřování věnována všestranná péče, nepodařilo se objasnit, jak došlo k zastřelení příslušníka spolkové pohraniční policie.

Bylo nesporně zjištěno, že dne 17. 11. 1953 v udaném prostoru nebylo příslušníky PS použito zbraně, ani nedošlo z jejich strany k překročení hranic Německé spolkové republiky. Považujeme za nutné konstatovat, že nóta sama dávala nedostatečné možnosti k úspěšnému vedení vyšetřování, neboť byla jednak podána po značně dlouhé době od spáchání činu, a jednak neobsahovala údaje, které by pro vyšetřování měly nespornou hodnotu, jako např. situační plánec, popis stop, které pachatel na místě činu zanechal, dobu, kdy byl spáchán apod.

Místo těchto údajů nóta obsahuje tvrzení, že za smrt Aloise Hubera odpovídají příslušníci Pohraniční stráže. Toto tvrzení jsme nuceni odmítnout jako naprosto neopodstatněné a nedoložené, neboť v průběhu vyšetřování nebylo zjištěno nic, co by poskytovalo jakékoliv důkazy pro takové tvrzení. Československé úřady mají za to, že v zájmu zjištění skutečného stavu by bylo třeba vzít v úvahu i možnost, že Alois Huber byl zavražděn osobami zdržujícími se na území Německé spolkové republiky. Tuto možnost nevyvrací ani okolnost, že k činu došlo v blízkosti československé hranice, neboť československým úřadům a patrně Spojeneckému kontrolnímu úřadu je dostatečně známo, že mimo hranice Československé republiky žije řada živlů, které z důvodů revanšismu či z důvodů jiných mají zájem na zvyšování mezinárodního napětí a využívají k tomu bezohledně všech prostředků. Nóta neobsahuje nic, co by vylučovalo možnost, že za zastřelení Aloise Hubera odpovídají osoby, které se jako diversanti buď pokoušely o ilegální proniknutí na území ČSR, nebo se na tomto území neoprávněně zdržovaly a při návratu z Československa se střetly s příslušníkem spolkové pohraniční policie.

Ze všeho, co bylo uvedeno, je tedy zřejmé, že v žádném případě nelze svalovat vinu za usmrcení Aloise Hubera na příslušníky PS tak bezvýhradně, jak to činí citovaná nóta, dokud se toto tvrzení nepodaří aspoň částečně prokázat.

Se stejnou rozhodností jsme nuceni odmítnout i další tvrzení obsažené v nótě, že totiž „nenávistná propaganda čs. tisku proti jiným národům“ inspiruje příslušníky PS k násilnostem. Je notoricky známo, že čs. tisk, jako ostatně i tisk ostatních zemí tábora míru, je vzdálen jakéhokoli hlásání nenávisti vůči pracujícím kteréhokoli státu. Propaganda tohoto druhu by byla v příkrém rozporu s politikou našeho státu, jejíž jednou z hlavních zásad je proletářský internacionalismus. V duchu proletářského internacionalismu jsou také vychováváni příslušníci čs. ozbrojených sborů. Je proto těžko pochopitelné, že Spojenecký kontrolní úřad, který má zajisté možnost informovat se podrobně o obsahu čs. tisku, hovoří ve své nótě o nenávistné propagandě.

V souvislosti s touto otázkou nebude snad neúčelné připomenout, že mimo území Československé republiky funguje řada vysílaček, které vysílají denně projevy, které není možno nazvat jinak, než jako štvavé a pobuřující. Kromě toho je československým

54 ABS, f. A 2/1, inv. j. 559. Odpověď na nótu.

úřadům z jejich praxe známo, že na území republiky je ze zahraničí vyslán značný počet osob, které mají za úkol organizovat a provádět diversní a teroristickou činnost. Tato fakta ukazují jasně, že má-li kdo zájem na zvyšování mezinárodního napětí, není to Československá republika, která provádí důslednou politiku míru a dorozumění mezi národy světa.

Vzhledem k tomu, že vyšetřováním nebylo prokázáno, že za usmrcení příslušníka Spolkové pohraniční policie odpovídají příslušníci PS, jsme nuceni zaujmout negativní stanovisko i k požadavku náhrady škody rodině Aloise Hubera.

K celému případu považují čs. úřady za svou povinnost vyslovit Spojeneckému kontrolnímu úřadu nejhlubší politování, zejména proto, že ani velmi podrobným vyšetřením nebylo možno případ blíže objasnit.“

Vraždou Aloise Hubera se začal zabývat Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu na sklonku roku 1996. Vyšetřování bylo v roce 1998 završeno odsouzením Františka Korbela. Soud potrestal vraha třemi lety odnětí svobody. Proti rozsudku se Korbel odvolal, Vrchní soud v Praze však trest odnětí svobody a zařazení odsouzeného do věznice s dohledem potvrdil.

Fiktivní zastřelení nepřátelského agenta

V noci z 22. na 23. října 1956 se nedaleko pramenů Vltavy ozvaly tři výstřely z pistole. Vystřelil je agent francouzské zpravodajské služby Jan Potonec postupující do Československa splnit zatím svůj nejdůležitější úkol, kterým ho řídící důstojník, tehdy kpt. Lagart, pověřil.

Jan Potonec měl přejít hranici, v ranních hodinách sednout ve Vimperku na vlak a přes Prahu dojet až ke Košicím, kde měl aktivovat vysílačku pro rezidenta francouzské špionážní služby v Československu. Kolem půlnoci tedy překročil hranici, asi za hodinu přišel k hraničním zátarasům a pečlivě pozoroval místo, kde měl izolovanými kleštěmi prostříhat průchod. Během pozorování upíjel z lahve lihovinu, kterou měl pro zahřátí. Asi po dvou hodinách vyčkávání najednou vytáhl pistoli a vystřelil tři rány...

Výstřely však neměly zasáhnout hlídku Pohraniční stráže – Potonec je střílel do vzduchu, aby na sebe naopak hlídky upozornil a nechal se zatknout. Protože jsou jeho osudy do jisté míry typické i pro jiné kurýry zahraničních zpravodajských služeb, zmíním se o špionážní kariéře agenta Jana Potonce poněkud detailněji.

Jan Potonec zamířil do Bavorska v květnu 1950, přechod měl usnadněn tím, že pracoval jako brigádník v lesích u Kvildy. Důvodem jeho odchodu do zahraničí byly snad rodinné nesrovnalosti, snad strach před postihem za zpronevěru menší finanční částky, které se prý dopustil jako poštovní doručovatel. V brzkých ranních hodinách roku 1950 se ohlásil na policejní služebně ve Freyungu. Němečtí policisté ho zatkli, zabavili mu československé peníze a předali CIC. Tam dostal studenou stravu, jízdenku do Norimberka a ubytovací lístek do utečeneckého tábora Valka.

V táboře ho Alois Bartoš podrobil zpravodajskému výslechu, vyslechnut byl rovněž i pracovníky IRO, kvůli uznání statutu politického uprchlíka. Potonce ubytovali s ostatními Slováky na slovenském bloku; jeho pobyt zde skončil za několik měsíců divokou rvačkou s ostatními ubytovanými. Tři měsíce byl internován a po propuštění přemístěn na vlastní žádost do utečeneckého tábora u Benzheim-Auerbachu. Zde se obrátil na předsedu exilové Slovenské národní rady ing. Eugena Kramára s prosbou o zajištění živobytí. Kramár mu zprostředkoval službu v polském legionu u strážních jednotek ve Schwetzingu, kde sloužil za stravu, ubytování a žold dvě stě třicet marek měsíčně. Na konci roku 1951 byl pro opilství z legionu propuštěn. Když ho odmítli přijmout zpět, obrátil se opět na Kramára v Mnichově. Ten ho nejprve využíval pro drobnou posluhu a v dubnu 1952 dal Potoncovi zkušební úkol získat v utečeneckých táborech Slováky, kteří by byli ochotni pracovat pro exilovou Slovenskou národní radu. Když Potonec úkol úspěšně splnil, představil ho Kramár jistému plk. Gregorovi, který pracoval pro francouzskou špionážní službu. Gregor slíbil Potoncovi slušný plat, když bude docházet do Československa plnit špionážní úkoly. Po tomto pohovoru, ve kterém Jan Potonec vyjádřil zájem o kariéru „agenta-chodce“, odevzdal Gregorovi své foto a otisky prstů a očekával první úkoly.

Během této doby opět dělal Eugenu Kramárovi „asistenta“ a v utečeneckých táborech verboval další zájemce o práci pěšáků špionáže. Nábor prováděl tak, že za peníze,

kteří k tomu účelu dostal, hostil vytypované osoby v táborové kantýně a sliboval jim královské odměny za práci „agentů-chodců“. Takto získal asi osm adeptů, od kterých si vždy vzal osobní údaje a kontaktní adresu s tím, že se jim ozve důstojník z centrály v Regensburgu. Během této doby bral plat čtyři sta padesát marek měsíčně.⁵⁵

Plk. Gregor poslal Jana Potonce na první zkušební misi dne 2. července 1952. Na cestu byl vybaven dvaceti tisíci korunami, pistolí, falešným občanským průkazem, buzolou a pepřem, který sypal do svých stop, aby znemožnil stíhání služebními psy Pohraniční stráže. Z Mnichova do Freyungu přijel vlakem, odtud pokračoval pěšky ke státním hranicím. Hranice přešel mezi horskými vesnicemi Bučinou a Kvildou. Následující den přečkal v lesním úkrytu, na sklonku další noci přišel do Vimperka, kde nasedl na první vlak směřující do vnitrozemí. Dojel až do svého původního bydliště – do Kavečan u Košic – kde v půdních prostorách domu strávil pět dní.

Po zotavení se z cesty splnil zkušební úkoly, které dostal od svého řídicího důstojníka. Poslal do Německa na smlouvenou adresu pohlednici z Košic, koupil vlakový jízdní řád, mapu Československa. Rozhovorem se svými příbuznými zjistil zásobovací situaci a náladu mezi obyvatelstvem. Zhruba po pěti dnech se vydal na cestu zpět. Hranice šťastně překonal na stejném místě, jako při cestě do Československa. V Mnichově se hlásil u svého řídicího důstojníka plk. Gregora. Ten ho na schůzce předal jinému příslušníkovi francouzské špionáže Otto Wagnerovi, který Potonce podrobně k cestě vyslechl.⁵⁶

Do srpna 1952 Jan Potonec odpočíval, s výjimkou jednoho střeleckého cvičení. Tehdy byl opět kontaktován svým řídicím důstojníkem a dotázán, zdali by podnikl další cestu do Československa. Jeho úkolem tentokrát bylo najít osobu ochotnou převzít radiostanici a jejím prostřednictvím předávat centrále špionážní zprávy. Dále měl zjistit, jak pokročila výstavba železnice Košice – Žilina a náladu obyvatelstva. Potonec souhlasil a na cestu dostal k obvyklému vybavení ještě neizolované štípací kleště a upozornění na trojstěnný zátaras. Otto Wagner ho zavezl vozem až Finsterau, odkud Potonec po prostříhání ostatních drátů opět pokračoval až do svého původního bydliště v Kavečanech. Zde získal ke spolupráci svého vzdáleného příbuzného Jána Chovana, kterému za převzetí radiostanice slíbil radiotelegrafické zaškolení a vysokou částku peněz. Na rozloučenou mu předal menší částku peněz a na důkaz, že skutečně přichází ze zahraničí, si smluvili vysílání hesla „ČERNÝ OREL ZDRAVÍ VÝCHODNÍ SLOVENSKO“ ve vysílání Svobodné Evropy.

Jan Potonec se na počátku září 1952 vrátil zpět do německé pohraniční víscky Finsterau, kde na něho podle úmluvy čekal Otto Wagner. Po důkladném zpravodajském výslechu a po schválení Jána Chovana jako radisty, Potonec opět odpočíval. Jako plat dostával pět set marek měsíčně. Jeho řídicí důstojník Otto Wagner mu kvůli kon-

55 ABS, Skupina fondů vyšetřovacích spisů, vyšetřovací spis a. č. V-2548 MV.

56 Tamtéž, s. 38. Na jiném místě hovoří o Otto Wernerovi.

spiraci zakázal styky s jinými emigranty a písemný styk s Československem. Na konci října ho Wagner vyhledal a oznámil mu, že přes zimu pro něho nebude mít práci a zajistil, aby ho přijali ve francouzské kompanii v Německu, kde mohl vykonávat manuální práce za oděv, ubytování, stravu a plat sto devadesát marek měsíčně. K tomu mu Wagner zasílal každý měsíc dalších sto marek.

Z kompanie Jan Potonec odchází na Wagnerovu výzvu v dubnu 1953. V Ravensburgu mu řídící důstojník nachází byt a seznamuje ho s dalším agentem – Zábojem, kterého má převést do Československa. Společně se tam vydávají na konci května roku 1953. Nejdůležitější úkol, který měl Potonec tentokrát splnit, bylo kontaktovat Jana Chovana s dotazem, zdali je i nadále ochoten spolupracovat jako radista s francouzskou špiónáží. Dále měl převést agenta Záboje přes hranice, doprovodit ho do Žiliny, od svého příbuzného měl získat železniční předpis o vybavení železniční stanice, zjistit, jaké nové budovy v Košicích slouží bezpečnostním složkám, v jakém stavu je výstavba tratě Žilina – Košice, jestli nedošlo ke změnám v osobních dokladech a jaká je nálada obyvatelstva.

Potonec se Zábojem šťastně přešli hranice a dorazili vlakem do Žiliny, kde si domluvili datum a místo setkání a rozešli se. Záboj odjel plnit úkoly k Trenčínu, odkud pocházel, a Potonec pokračoval do Kavečan. Cestou se v opilosti náhodou seznámil s Janem Klacíkem, kterému lehkovážně sdělil, odkud přichází. Ten mu, obrazně řečeno „padl kolem krku“, slíbil mu spolupráci a ještě ho zavedl za svým známým, zemědělcem Štefanem Semeníkem, který však k opilému „návštěvníkovi“ zachoval odstup a spolupráci mu neslíbil. Po noclehu u „známého“ Klacíka pokračoval Potonec do Kavečan. Zde opět jednal pod vlivem alkoholu, když navštívil svou bývalou ženu a s pistolí v ruce jí ztropil žárlivou scénu, takže se o jeho pobytu dozvěděl široký okruh příbuzných. Poté kontaktoval Jana Chovana, který i nadále stál o obsluhu vysílačky. Potonec mu slíbil velkou odměnu, zaškolení v obsluze, pistolí, a v případě nebezpečí z odhalení bezpečností také přechod do Německa. Před svým odjezdem ještě Chovana vyzval, aby v Košicích zjistil budovy využívané bezpečnostními složkami a dalšího svého příbuzného Lenárta požádal, aby mu sehnal železniční předpis požadovaný v zahraničí. U svých rodičů strávil Jan Potonec přibližně týden. Na zpáteční cestě se v Žilině setkal se Zábojem, který s sebou přivedl i svoji milenkou. Všichni tři pak bez problémů překonali hranice do NSR.

Řídící důstojník Otto Wagner důkladně Potonce po jeho návratu vyslechl a nechal ho v nečinnosti až do října 1953, kdy mu přinesl do bytu buzu, radiotelegrafické předpisy a nařídil mu samostudium Morseovy abecedy a kódů. Potonec se pokoušel naučit Morseovy značky do března 1954; když se mu to ani po této době nepodařilo, svěřil ho Wagner do péče francouzského vojenského radiotelegrafisty v Lindau.

V srpnu 1954 vyzval Wagner Potonce, aby se opět připravil na cestu do Československa. Z neznámých důvodů mu ale zanedlouho sdělil, že se jeho mise odkládá na neurčito a opět mu zařídil zaměstnání ve francouzské vojenské kompanii v Tuebingenu. Zde Potonec setrval až do července roku 1955. Tehdy mu Otto Wagner představil

nového řídícího důstojníka kpt. Lagarta, který Potoncovi zařídil další školení v obsluze radiostanice, ve střelbě, fotografování a psaní zpráv tajným inkoustem. Celé školení absolvoval v Baden-Badenu za služné šest set marek měsíčně.

Naposledy se Jan Potonec vydal do Československa v říjnu 1955. Měl doručit Chovanovi vysílačku s vysílací dokumentací a fotoaparát. V Československu měl tentokrát zůstat až do května nebo června 1956. Během této doby měl vyškolit „radistu“ Chovana v ovládání radiostanice a případně shromáždit špionážní materiál o bezpečnostních složkách v Košicích. Kpt. Lagart instruoval Potonce, aby po přechodu hranic poslal z Prahy pohlednici do Německa na smlouvenou adresu jako důkaz svého zdařilého přechodu přes elektrifikovaný zátaras. V případě potřeby měl na téže adrese žádat náhradní součástky do radiostanice, finanční hotovost apod. Požadované věci by mu byly doručeny v balíku poštou na adresu jeho příbuzných; balík by odeslal jiný agent z československého území. Na znamení, že je poštovní zásilka určena Potoncovi, měla být v adrese potvrzena jména. V případě, že by Chovan odmítl vysílačku převzít, měl Potonec najít jinou osobu. Kdyby se mu nezdařilo ani to, měl vysílačku opět uschovat do mrtvé schránky na kopci Chvala Bohu.

Potoncův odjezd z Německa pozdržela změna rozhodnutí centrály. Ta rozhodla, aby vysílačku do Československa dovezl jiný agent a uschoval ji do mrtvé schránky, odkud ji Potonec, nebo jím pověřená osoba, vyzvedne. Poté, co kpt. Lagart obdržel zprávu, že vysílačka je na svém místě, odvezl Potonce automobilem až do Finsterau. Agent rychle vyskočil z auta, doběhl do lesa a odtud sledoval, jak Lagart otáčí vůz a odjíždí zpět.

Potom Jan Potonec dobrovolně nastoupil cestu do komunistických kriminálů. Za tímto jeho rozhodnutím byla podle jeho vyjádření amnestie prezidenta republiky pro navrátilivší se uprchlíky. Netušil, že něčí zradou nezůstala jeho poslední návštěva Československa utajena a košický oddíl StB pozatýkal všechny osoby žijící na Slovensku, se kterými přišel do bližšího styku. Tamní operativci čekali na Potoncův příchod.

Když se ráno Potonec dočkal příchodu hlídky Pohraniční stráže, zapískal na ni, aby na sebe upozornil. Překvapená hlídka, která byla na druhé straně zátarasu než Potonec, vypustila psa „*k útoku na volno*“ a snažila se dostat k Potoncovi, aby ho zatkla. Vystrašení pohraničníci při tom vystřelili; střela však Potonce naštěstí nezasáhla. Po zatčení ho vyslechli na velitelství pohraniční brigády a předali Státní bezpečnosti. Na StB přišli i přes zapírání na jeho „špionážní“ minulost a kontrarozvědka se ho snažila využít ke zpravodajské hře s centrálou francouzské rozvědky v Německu. Tato hra, jejíž pozadí se nepodařilo odhalit, (domnívám se, že šlo o rádiové spojení, jehož prostřednictvím by StB „podstavila“ Francouzům dezinformace a zjistila její další spolupracovníky) skončila pro Potonce v červnu 1956 jeho předáním vyšetřovateli StB a následnému odsouzení. Jan Potonec byl odsouzen k patnácti letům vězení.⁵⁷

57 Tamtéž, s. 3: „[...]Za účelem zjištění a odhalení dalších osob – agentů nebo instruktorů francouzské rozvědky provádějících na našem území špionážní činnost byl Potonec po jeho zadržení námi →

Kontrarozvědka StB ve hře pokračovala. Vhodnou „legendou“ potřebovala protihráčům zdůvodnit, proč se Potonec v pořádku nevrátil zpět do Německa, když podle všeho svůj úkol splnil a košická vysílačka pracovala podle pokynů. Státní bezpečnost proto kontaktovala zpravodajskou službu Pohraniční stráže, aby společně provedly akci, která by Potonce „vyvázala“ z případu.

Na počátku června 1956 se sešli u velitele volarské pohraniční brigády Jiřího Davidenka zástupci StB, sovětský poradce přidělený k volarské pohraniční brigádě plk. Baklund a náčelník štábu volarské brigády pplk. Václav Dienstbier. K jednání, jehož předmět se tajil i před zpravodajským oddělením brigády, přizvali ještě velitele 2. roty Prameny Vltavy Jaroslava Limburského, tj. velitele úseku, ve kterém Potonec obvykle přecházel státní hranice.

Během tohoto jednání se dohodli na scénáři klamné operace: pplk. Dienstbier navštíví pohraniční rotu, kde bude kontrolovat chod jednotky a způsob ostrahy hranic. V rámci běžné štábní kontroly půjde společně s velitelem roty prověřit výkon služby hlídek v úseku, kde náhodou narazí na „agenta“ pokoušejícího se překonat hranici. S „agentem“, kterého bude představovat příslušník zpravodajského oddělení volarské brigády npor. František Vlasák, se svede přestřelka slepými náboji, při které „agenta“ údajně postřelí. U pohraniční roty je naplánována běžná činnost, obvyklá v „takovýchto případech“ – poplach, vyslání všech příslušníků roty do úseku a pátrání po možných komplicích agenta. To vše provázeno střelbou světlic, přesuny sil motorovými vozidly apod. „Postřeleného agenta“ odveze poté pplk. Dienstbier svým služebním vozidlem. Z akce tak budou vyloučeni vojáci základní služby. Úkolem Jaroslava Limburského, velitele pohraniční roty Prameny Vltavy, bylo během jednání navrhnout pro provedení této klamné akce vhodný prostor. Pod pojmem „vhodný prostor“ si akterři představovali místo, ležící v otevřeném nezalesněném terénu a jehož protilehlý úsek z německé strany je osídlený. Po sdělení npor. Limburského, že celý úsek svěřený jeho jednotce k ostraze je zalesněný po obou stranách hranice, se údajně „sověťák hrozně rozzuřil“ (tj. plk. Baklund). Na operační mapě pak ověřili velitelovo tvrzení a po zdůraznění že je celá akce utajena npor. Limburského propustili.

Fiktivní „zastřelení nepřátelského agenta“ pak podle stanoveného scénáře provedl dne 22. června 1956 v 21.55 hod. pplk. Dienstbier, společně se zástupcem 3. pohraniční roty Bučina npor. Dubským. Stalo se tak v bývalé obci Bučina u zbytků budovy bývalé školy, tedy na místě, které přesně splňovalo požadavky příslušníků Státní bezpečnosti. Po výstřelu z pistole a pěti salvách ze samopalu dorazila na místo střelby poplachová hlídka, která dostala úkol najít zbraň, kterou „agent“ údajně odhodil; ten zatím ležel obličejem k zemi a sténal. Hlídka se psem zbraň nenašla, našel ji sám pplk.

→ využít pro zpravodajskou kombinaci na centrálu francouzské rozvědky. V kombinaci námi prováděné neskýtá však Potonec záruku dalšího utajení akce, a proto navrhuji jeho zatčení, umístění ve věznici ministerstva vnitra, zahájení vyšetřování s ním a předání k trestnímu řízení pro jeho špiónážní činnost proti ČSR ve službách francouzské rozvědky.“

Dientsbier. Z takto provedené operace si měli příslušníci francouzské zpravodajské služby vydedukovat, že jejich agent Potonec skončil pod palbou československých pohraničníků, a že s košickou vysílačkou mohou dále spolupracovat. Zdali se tento záměr zdařil, se nepodařilo zjistit, ale zpravodajská služba Pohraniční stráže zachytila zprávu, kterou 25. června 1956 vysílal rakouský rozhlas:

*„Z pátku na sobotu 22. 6. 1956 na 23. 6. 1956 došlo na československém území pravděpodobně k zastřelení nějaké osoby. Mohutná střelba a velké osvětlování tuto událost dokazovalo. Bylo to na československo-bavorských hranicích, které sousedí s Rakouskem.“*⁵⁸

I přes konspirační opatření, která provedení akce provázela, se vojákům základní služby z pohraniční roty zdálo „zastřelení agenta“ podezřelé. Zejména to, že raněný nebyl odborně ošetřen, ale ihned odvezen autem náčelníka štábu brigády, že nebyla dohledána osa postupu agenta a některé další nesrovnalosti. Zanedlouho se prý mezi příslušníky štábu brigády hovořilo o „divadle, které na hranicích uspořádali zpravodajci z Prahy“.

---

58 ABS, f. Inspekce ministra vnitra (A 8), inv. j. 679.

Pohraniční operace v „akci POSLANEC“

Cílem akce POSLANEC bylo zřejmě převést spolupracovníci pražské II. správy Ministerstva vnitra (šlo o správu s kontrarozvědnou působností) do Rakouska. Příslušníci pražské Státní bezpečnosti požádali své kolegy z Bratislavy o zorganizování a provedení požadované operace na státních hranicích. Ti o požadavku informovali příslušníky zpravodajského oddělení 11. bratislavské brigády Pohraniční stráže, se kterými společně naplánovali provedení akce.

Plán byl následující: Pracovníci pražské StB přivezou svoji agentku 18. prosince 1958 do Bratislavy, kde ji v 17.30 hodin předají v ohybu cesty mezi autodílnami ministerstva vnitra a hřbitovem na Petržalce spolupracovníci zpravodajského oddělení 11. bratislavské brigády Icíkové. Jejím úkolem bude předat „neznámou ženu“ převaděči, který ji dovede podél bývalé elektrické trati Bratislava – Vídeň až na rakouskou hranici u Bergu. Cestou obejdou drátěný zátaras po silnici Petržalka – Berg, k samotné hranici dojdou polem.

V momentě, kdy Icíková převezme spolupracovníci pražské kontrarozvědky, jiní spolupracovníci bratislavské StB – Rakušané, kteří se budou zdržovat na místě setkání, odjedou vozem na hraniční přechod v Petržalce. Zde legálně překonají hranici a rakouským územím dojedou na místo, kam převaděč přivede vysazovanou osobu. Zde agentku kolem devatenácté hodiny převezmou a autem ji odvezou na určené místo v rakouském vnitrozemí. Poté se vrátí zpět na československé území a budou informovat o průběhu akce. Převaděč se vrátí stejnou cestou zpět, u zátarasu se setká s důstojnickou hlídkou Pohraniční stráže, která ho vyvede ze střeženého území.

O akci budou informováni velitel 13. roty por. Galo a velitel 14. roty kpt. Krivačka, na rozhraní jejichž úseků bude akce probíhat. Z budovy 13. pohraniční roty bude pracovník zpravodajského oddělení 11. bratislavské brigády mjr. Hartl řídit celou operaci. Oba velitelé zajistí stažení hlídek z prostoru přechodu, 13. rota vypne lampu osvětlující střežený prostor u bývalé elektrické trati Bratislava – Vídeň a odstraní nástražná osvětlovadla z „přechodového kanálu“.⁵⁹ Akce tak zůstane utajena před vojáky základní služby sloužícími na obou rotách. „Přechodový kanál“, budou zajišťovat tři důstojnické hlídky, které budou ve spojení s řídícím operace prostřednictvím hlídkových spojovacích prostředků 13. pohraniční roty.

Stanovený den – 18. prosince 1958 – přivezli pracovníci Státní bezpečnosti z Prahy neznámou ženu, která měla být poslána do Rakouska, a celá akce se rozjela podle stanoveného plánu, až do 17:40 hodin, kdy hlídce 14. pohraniční roty, která měla stanoviště asi osm set metrů od „přechodového kanálu“, podal hlídkový přístroj signál o pohybu ve střeženém prostoru. (Signální přístroj uvedla do chodu pravděpodobně

59 Nástražná osvětlovadla – zařízení, která při dotyku s tenkým drátem, nataženým několik centimetrů nad zemí, vystřelovala do vzduchu světlici, ta osvětlila terén a upozornila hlídky na pohyb osoby v určitém prostoru.

zvěř.) Hlídka se tedy vydala směrem k rozhraní úseků 13. a 14. roty, aby zjistila příčinu signálu na hlídkovém přístroji. Nedaleko rozhraní obou rot našla přetržený drát spínající elektrický obvod hlídkového přístroje. Aby se příslušníci hlídky přesvědčili o tom, jestli došlo ke vniknutí nepovolané osoby do střeženého úseku, rozsvítili lampu osvětlující prostor u bývalé elektrické tratě. Lampu rozsvítili právě okamžiku, kdy po cestě procházeli převaděč s agentkou. Hlídka obě osoby zadržela, převaděči přiložila pouta, odebrala mu doklady a na pohraniční rotu oznámila zadržení dvou osob. Velitel 14. roty poslal na místo zadržení poplachovou hlídku, která obě osoby eskortovala na velitelství roty. Během eskorty řekla převáděná žena, že chtěla jít do USA, dostala hysterický záchvat a žádala přítomné vojáky, aby ji zastřelili.

Když velitel 14. pohraniční roty kpt. Krivačka informoval velitele operace na státních hranicích mjr. Hartla o zadržení obou osob, dostal od něho rozkaz, aby ihned odjel eskortě naproti, obě osoby od hlídky převzal, odvezl ke hřbitovu na Petržalce a tam propustil. Zanedlouho poté stáhl mjr. Hartl z důstojnické hlídky kpt. Rychetského, dal mu civilní plášť a čepici a poslal ho, aby oba agenty vyhledal a vozem převezl po Vídeňské cestě až za drátěný zátaras a tam oba propustil k další cestě do Rakouska. Rychetský je však nenašel; převaděč se s ženou vydal opět k hranici. Cestou si převáděná žena stěžovala, že ji určitě zradili „fízlové“, kteří ji přivezli. Převaděč ženu uklidnil, a tentokrát již bez intermezz, ji 18. prosince 1958 v devatenáct hodin provedl drátěným zátarasem a předal na rakouských hranicích zahraničním spolupracovníkům Státní bezpečnosti. Ve dvacet hodin se při svém návratu setkal s důstojnickou hlídkou, která ho doprovodila zpět do vnitrozemí.

Závěrem

Jaký byl celkový počet „operací“ na státních hranicích ve sledovaném období, se již zřejmě nikdy nepodaří zjistit – chybí příslušné archivní dokumenty, mnohé dokumenty leží zasuté v „archivech zvláštního významu“ různých institucí. Předchozí text ať bere čtenář jako to málo, které se podařilo vypátrat hlavně následkem „mimořádných událostí“, které popsane operace provázely.

* 000250

1

TAJNÝ ROZKAZ

Ročník 1952

V Praze dne 21. července 1952

Číslo 98

OBSAH: 107. Směrnice pro operace zpravodajských orgánů MNB a MNO na státní hranici střežené Pohraniční stráží

107

Směrnice pro operace zpravodajských orgánů
MNB a MNO na státní hranici střežené
Pohraniční stráží

Část všeobecná.

1. Za operaci na státní hranici se považuje vyšetřování a přijímání zahraničních agentů a osob jiných osob, které mají splnit operativní úkol.
2. Operace mohou provádět jen ti orgány, kteří pro práci se zahraničními agenturou v úseku rozlišitelných brigád byli určeni a jsou osobně známí veliteli brigád, náčelníku štábu nebo náčelní 1/2 oddělení.
3. Za zabezpečení zdravého průběhu každé operace na státní hranici v působnosti Polního strážního spolezpodpřídá příslušný velitel brigády Polního strážního strážce, v jehož úseku se operace provádějí.

Podrobná ustanovení.

Povolení operace na státní hranici:

1. Zpravodajský orgán je povinen vyloučit 48 hod. před započínací operací předložiti veliteli brigady PS příslušného úseku písemně žádost o povolení operace s uvedením účelu vlastní operace (viz prodlížený vzor).
V případě neúspěchu s prodloužením je velitel brigady povinen učinit opatření i v kratší době než 48 hod.
2. Žádost orgána, provádějícího operaci, musí obsahovat:
  - a) jméno a číslo průkazu orgána řídícího operaci,
  - b) den, dobu trvání a přesné vyznačení prostoru operace,
  - c) počet dalších účastníků osob a kolik osob při návratu.Přijímí vyslání agenta jsou samostatné operace a každou je třeba zvlášť vyznačit. Není-li časový rozdíl mezi příjmem a vysláním agenta větší než 24 hodin, pak obě akce je možno považovat za jednu operaci. Velitelé jednotlivých složek, úřadů, samostatní funkcionáři, kteří mohou žádaný podpisovati.

Povolení k operacím na státní hranici je povinen

ZRUŠEN STUPEŇ
UTAJENÍ

DNE А.А.А. ПОДП

vlastnoručně vyhotovit jen velitel brigády, náčelník štábu nebo náčelník 1/2 oddělení. Uděli je tehdy, není-li překážek, jinak doporučí jinou cestu.

4. Povolení operace obsahuje:

- a) údaje uvedené v odstavci 2, písm. c) se v povolení označí dvěma čísly – slovy. Prvé číslo na příklad tři značí počet osob jedoucích mimo řídicího orgána ke státní hranici, druhé číslo na příklad dvě značí počet osob, vracějících se z operace,
- b) formulci, že další osob, v povolení početně uvedené, nesmí být perlustrovány, na příklad jednu, přesně označí číselnou hodnotou.

IV.

Mimořádná ustanovení.

V případě, že se agent dostaví na schůzku značně opožděně nebo mimořádně, je nutné, aby byl takto instruován: „... a ihned zastaví a dá se před-“

- a) na živou hliďku se ihned zastaví a dále se předvídá, že agentem československých orgánů. Hliďka postupuje podle platných směrnic pro výkon služby a rozkazů velitelství PS a o činnosti Pohraniční stráže.
  - b) Při předvedení veliteli útvaru sděli tohoto krycí heslo, místo a číslo telefonu svého řídicího orgánu tak, aby toto hliďka neslyšela.
  - c) Velitel útvaru vyzvozí ihned zpravoděckého orgánu brigády a požádá jej o eskortu zadrženého, aniž by se zmínil, že se jedná o agenta čsl. zprav. orgánů. Protokol o zadržení s ním nespisuje a při osobní prohlídce oděbe pouze zbraň. Doklady a písemný materiál neprobíhá.
  - d) Do příchodu eskorty a odeskrtování agenta řa velitelství brigády dá velitel útvaru střežit agenta ve vyhrazené místnosti stejně jako každého jiného narušitele státní hranice.
  - e) Po provedení eskortě hlásí zprav. orgán přím veliteli brigády a agenta převzal, lemm řídicího orgánu a aby agenta převzal.
2. Je nepřipustné, aby čsl. zahraniční agent (mimo případy uvedené v předchozí blízkosti státní hranice) na útvarcích Pohraniční stráže, kde nejsnadněji mohou zjistit systém střežení státní hranice a dislokace útvarů.
- Směrnice vstupují v účinnost dnem vyhlášení.
- C. j. N/4-00522/ta)-52.
- ...to bezpečnosti

Č. j. N/4-00522/taj.-52.

N/4-00522/taj.-52.
Ministr národní bezpečnosti
arm. gen. **KAROL BACÍLEK** v. r.

Příloha 2.

Povolení ke vstupu do HP a ZP

Povoluji Karlu Nedvědovi čís. průkazu 328/125 vstup do HP a ZP na den 15. 11. 1952 od 18.00 do 21.00 hod. a téhož dne od 22.00 do 24.00 hodin do prostoru Folmava jihozápadní směr. Oba příjezdy a odjezdy budou provedeny Domažlice, Babylon, Č. Kubice a Folmava. Povolení se vystavuje za účelem kontroly při kácení stromů, na které jsou zúčastněny další dvě nebo jedna osoba. Osoby početně uvedené v povolení nesmí být perlustrovány.

Velitel roty (zástupce) při první cestě očekává vedoucího provádějícího kontrolu kde, kdy na severním okraji Folmavy o 18.00 hod. při druhé cestě taktéž o 22.15 hod.

Povolenka platí jen při současném předložení průkazu.

V Plané dne 13. 10. 1952, o 16.30 hod.

L. S.

Velitel:

Příloha 2a.

Žádost o povolení ke vstupu do HP a ZP

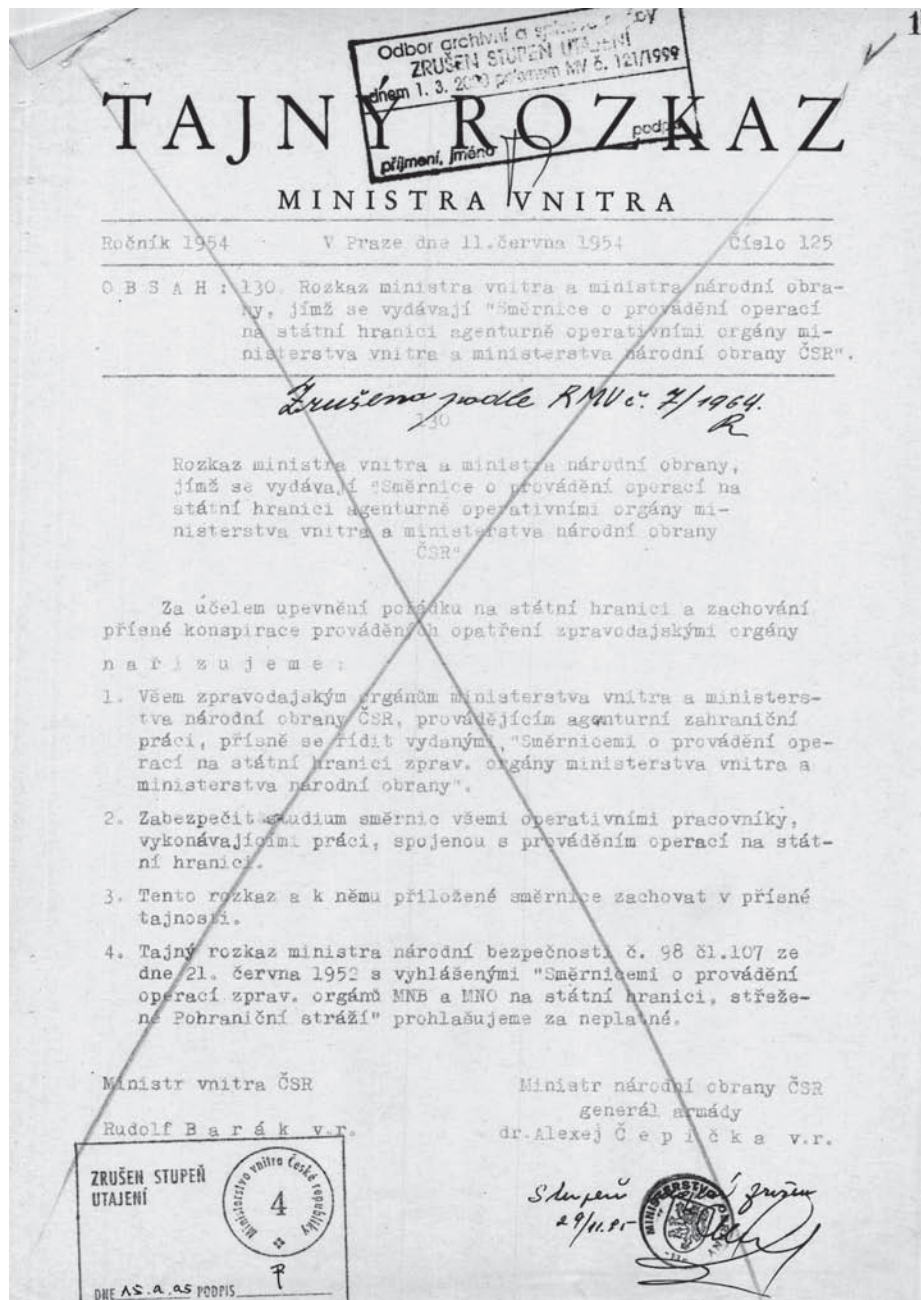
Jméno Karel Nedvěd čís. průkazu 328/125 vstup do HP a ZP na den 15. 11. 1952 od 18.00 do 21.00 hod. a téhož dne od 22.00 do 24.00 hod. do prostoru Folmava, jihozápadní směr. Oba příjezdy a odjezdy budou provedeny Domažlice, Babylon, Č. Kubice a Folmava.

Povolení je žádáno za účelem kontroly při kácení stromů, na které jsou zúčastněny další dvě nebo jedna osoby.

V Plané dne 13. 10. 1952.

Podpis:

Tajný rozkaz MV z 11. června 1954

Zdroj: ABS

28. Osa postupu agenta se musí vyhýbat pohraničním hlídkám, vojenským objektům a ženiijně-technickým zařízením na hranici a v pohraničním pásmu. Při nutnosti dopravy agenta automobilem, cesta po které vůz jede, musí být co nejméně frekventovaná a musí procházet tudy, kde nejsou žádné vojenské objekty ani průmyslové podniky důležitého významu.
Pohyb vozu v pohraničním pásmu se provádí při doprovodu důstojníka pohraniční stráže, určeného k tomu velitelem brigády.
29. Odeslání agenta přes pohraniční pásmo za hranice nebo od hranic do našeho týlu bez doprovodu se přísně zakazuje, s výjimkou provádění zvláštních agenturních kombinací.
30. Návrat operativních pracovníků z místa operace na hranice má být prováděn po cestě příchodu. Změna pochodové osy při zpáteční cestě může být připuštěna pouze ve výjimečných případech, když jsou k tomu vážné operativní důvody.
V takových případech orgán řídící operaci předem toto oznámí veliteli brigády a veliteli roty, se kterými pak určuje přesnou pochodovou osu a čas zpáteční cesty.
31. Operace na státní hranici musí být prováděny skrytě, nehlukně a maskovaně. Také musí být přísně utajeny před příslušníky pohraničních rot.
- Za tím účelem :
- a/ Osa postupu skupiny provádějící operaci na hranici a zpět musí být uvolněna od pohraničních hlídek;
  - b/ Stopy zanechané operační skupinou na kontrolním pásmu se pečlivě odstraňují;
  - c/ účastníkům prováděné operace je zakázáno přemísťovat se do prostorů, které nejsou určeny předběžným souhlasem velitele roty.
- Dále je zakázáno:
nahlas hovořit, v noci kouřit, osvětlovat terén, provádět takovou činnost, která by mohla upoutat pozornost pohraničních hlídek nebo obyvatel sousedního státu.
32. Po přepravě agenta za hranici, osoby, které prováděly operaci, jsou povinny po určitou dobu /nejméně na 1 hodinu/ zůstat na místě, aby se přesvědčily o nerušeném průchodu agenta přes pásmo pohraničních hlídek na území sousedního státu.
33. Po skončení operace se osoby provádějící operaci setkávají s velitelem roty na smluveném místě, kde orgán řídící operaci provede záznam na druhé straně propustky.
34. Provedení operace velitel roty osobně hlásí veliteli praporu a předá mu propustky. Vedení a ukládání dokumentů a zápisů o operacích na hranicích u rot je přísně zakázáno. Záписы v pohraniční knize nebo v jiných dokumentech o provedení operace se u rot nepřipouští. Účast při opatřeních k zajištění operace velitel roty nebo jeho zástupce zaznamenávají jen jako službu na hranici.

- 6 -

35. Velitel roty musí zakázat nebo okamžitě zastavit provádění operací v těchto případech:
  - a/ když je operace špatně připravena,
  - b/ má-li zprávy o připravované provokaci na druhé straně,
  - c/ když účastníci prováděné operace se dopustí nějakých činů, které by mohly způsobit neúspěch operace nebo konflikt na státní hranici,
  - d/ při pokusu o přechod nebo přechodu státní hranice některým z účastníků prováděné operace / kromě agentů posílaných přes hranici/.
36. Příčinu zákazu nebo zastavení operace velitel roty okamžitě hlásí veliteli brigády a použije jako smluveného textu čísla propustky a charakter práce napsané na této propustce.
Na příklad: Zakázal jsem /zastavil/ provádění prací při kontrole kácení lesa, ke které byla vámi vydaná propustka č.....
4. P ř i j e t í a g e n t a a j e h o c h o v á n í v p ř í p a d ě d o s t a v e n í s e n a m i m o ř á d n o u s c h ů z k u.
37. Každý zahraniční agent musí být zvlášť poučen o způsobu přechodu hranice a o svém chování v případě příchodu na mimořádnou schůzku.
38. Podle zvláštní úmluvy je agentu určen určitý úsek hranice k přechodu a je poučen o chování při setkání s pohraničními hlídkami.
39. Příchod agenta na mimořádnou schůzku v noci je krajně nežádoucí, protože je nebezpečí, že pohraniční hlídky by mohly proti němu použít zbraně. Přechod agenta přes hranici je nejprůhodnější ve dne.
40. Agent se musí na výzvu pohraničních hlídek zastavit a plnit všechny jejich rozkazy. Nesmí se dopustit žádných činů, které by mohly mít za následek použití zbraně pohraniční hlídkou.
41. Bude-li agent zadržen, nesmí v žádném případě sdělit pohraniční hlídce nic o své příslušnosti k československé zprav. službě.
42. Po svém eskortování na rotu musí agent požádat velitele roty, aby s ním zůstal o samotě a jakmile se tak stane, sdělí mu smluvené heslo, číslo telefonu nebo smluvený pseudonym spolupracovníka, se kterým pracuje. Velitel roty smluveným textem toto hlásí veliteli brigády, který učiní opatření k okamžitému hledání operativního pracovníka a požádá jej, aby se okamžitě dostavil na místo, kde se agent nalézá.
43. V takovém případě je zadržen pod stráží a je s ním zacházeno jako s narušitelem státní hranice. Doklady a zápisky, které má u sebe agent, se neprohližejí a rovněž nezapisují do protokolu o zadržení. V případech, kdy budou u agenta věci nebo předměty, zapisují se tyto do protokolu o osobní prohlídce, který se vyho-

- 7 -

toví ve dvou výtiscích. Jeden výtisk společně s věcmi se předá operativnímu pracovníkovi, který se dostavil za agentem, druhý výtisk zůstane ve zpráv. odd. štábu brigády.

44. K převzetí a odeskrtování zadrženého přijíždí na rotu operativní pracovník pohraniční stráže, který dopraví zadrženého na místo, jež mu bylo určeno zástupcem zainteresované zprav. služby. Jestliže zainteresovaný orgán není v této době nalezen, je zadržený dopraven do štábu brigády, při zachování naprosté konspirace před místním obyvatelstvem a příslušníky štábu brigády.
45. Po převzetí zadrženého operativním pracovníkem zainteresovaného orgánu vydá potvrzení, ve kterém není uvedeno jméno zadrženého. Potvrzení je předloženo veliteli brigády současně s hlášením o splnění rozkazu.
46. Příslušníci pohraniční roty nesmí vědět, že zadržený narušitel státní hranice je agentem československé zpravodajské služby.

5. Zvláštní ustanovení.

47. Za účelem vzájemného poznání agenta a přijímajícího jej operativního pracovníka zprav. orgánu, je nutno stanovit mezi nimi smluvené signály, které se sdělují před přechodem hranice.
48. Operace na státní hranici musí být plánovány. Každý operativní pracovník zprav. orgánu je povinen sestavit plán schůzek s agentem, s uvedením možností agenta a jemu daných úkolů. Při plánování pravidelných schůzek s agentem, je nutno též zaplánotvat doplňkové datum pro jednu - dvě schůzky.
49. Všem zpravodajským orgánům se přísně zakazuje využívat zahraničních agentů k opatrování v zahraničí jakýchkoliv předmětů pro osobní potřebu operativních pracovníků zprav. orgánů nebo pro agenty samotné. Osoby, které se dopustí porušení tohoto ustanovení, budou brány k přísné zodpovědnosti.